

Suradnički odnosi školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika

---

Bačurin, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:615565>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO
Ak. god. 2023./2024.

Katarina Bačurin

**Suradnički odnosi školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih
djelatnika**

Diplomski rad

Mentori: doc. dr. sc. Denis Kos
prof. dr. sc. Ante Kolak

Zagreb, svibanj 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Zahvala

Ovim se putem zahvaljujem svojoj obitelji, dečku i prijateljima koje sam upoznala tijekom studija na pruženoj podršci i savjetima. Izdvojila bih svoju prijateljicu Lanu Ježovit s kojom sam prošla srednju školu i cijelo fakultetsko obrazovanje – hvala joj što mi je olakšala godine obrazovanja, učinila ih zanimljivima i zabavnima te što je uvijek bila uz mene. Hvala Osnovnoj školi Trnsko: pedagoginji Biljani Manin, školskoj knjižničarki Svjetlani Devčić, učiteljici Barbari Martinec i ravnatelju Josipu Petroviću na povjerenju, susretljivosti i prilici da u njihovoj školi provedem istraživanje. Naposljetku, zahvaljujem se svojim mentorima: prof. dr. sc. Anti Kolaku na pomoći i savjetima, te posebno doc. dr. sc. Denisu Kosu, koji mi je bio mentor i tijekom pisanja završnog rada na preddiplomskoj razini studija, na izdvojenom vremenu, brzom priskakanju u pomoć, učinkovitom savjetovanju, pojašnjenju nedoumica, dvosmjernoj i otvorenoj komunikaciji, pozitivnoj energiji i velikoj pristupačnosti.

Sadržaj

1. Uvod.....	15
2. Stručni suradnici škole.....	17
3. Školska knjižnica	17
3.1. Uloga školske knjižnice	17
3.2. Školski knjižničar – stručni suradnik.....	18
3.3. Školska knjižnica i učenici.....	19
4. Informacijsko komunikacijska tehnologija u odgoju i obrazovanju.....	20
4.1. Uloga informacijsko komunikacijske tehnologije u suvremenom odgoju i obrazovanju	21
5. Suradnja između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika škole.....	24
5.1. Definicija suradnje	25
5.2. Područja suradnje školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika	25
5.3. Modeli suradnje	27
5.4. Prednosti i izazovi suradnje školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika... ..	27
5.5. Smjernice za uspješnu suradnju	30
6. Inkluzija učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u školi.....	34
6.1. Smjernice za inkluzivnu školsku knjižnicu i nastavu	36
7. Primjer dobre prakse: Osnovna škola Trnsko	38
7.1. Suradnja školske knjižničarke i odgojno-obrazovnih djelatnika Osnovne škole Trnsko	38
8. Istraživanje: suradnja školske knjižničarke i odgojno-obrazovnih djelatnika Osnovne škole Trnsko	41
8.1. Metodologija istraživanja.....	42
8.2. Rezultati istraživanja.....	44
8.1. Analiza rezultata istraživanja	61
9. Zaključak.....	63
Literatura.....	65
Sažetak	69
Summary	70

Uvod

Suradnja između zaposlenika prisutna je skoro na svakom radnom mjestu i sa sobom donosi niz pozitivnih utjecaja, ali i izazova. Škola je dinamična i kompleksna okolina u kojoj suradnja između odgojno-obrazovnih djelatnika ima ključnu ulogu u osiguravanju kvalitetnog odgoja i obrazovanja. Školska knjižnica se često povezuje s posuđivanjem i vraćanjem knjiga za lektiru, no suvremena školska knjižnica ima značajnu ulogu u odgoju i obrazovanju, informacijskom i digitalnom opismenjavanju, kulturnoj i javnoj djelatnosti, razvoju kritičkog mišljenja i poticanju čitanja.

Osobni interes za temu proizlazi iz uvjerenja da knjižnice i školski knjižničari imaju iznimno važnu ulogu u odgoju i obrazovanju te da kroz suradnju s odgojno-obrazovnim djelatnicima mogu postići niz pozitivnih utjecaja u školi i na učenike. Teza kojom se rad vodi jest da su kvalitetni suradnički odnosi između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika ključni za poboljšanje kvalitete odgoja i obrazovanja u školi te da potiču informacijsko i medijsko opismenjavanje, razvoj učenika i stvaranje inkluzivne kulture škole. Cilj ovog rada je ispitati iskustvo i mišljenje školske knjižničarke i odgojno-obrazovnih djelatnika Osnovne škole Trnsko o njihovoj suradnji te identificirati utjecaj iste na učenike i kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa.

U prvom poglavlju rada bit će riječ o stručnim suradnicima škole, a zatim će se rad osvrnuti na ulogu i zadaće školske knjižnice i školskog knjižničara kao stručnog suradnika te će se objasniti utjecaj koji oni imaju na učenike. Objasnit će se uloga i važnost informacijsko komunikacijske tehnologije u školskoj knjižnici i nastavi, koju knjižničari i odgojno-obrazovni djelatnici nastoje promicati. Pregledom literature i nizom istraživanja, u četvrtom će se poglavlju pokazati važnost suradnje između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika, predstaviti područja na kojima oni surađuju, opisati postojeći modeli suradnje, identificirati prednosti i izazove s kojima se susreću te pružiti smjernice za uspješnu suradnju. U petom će se poglavlju istaknuti načini za uključivanje učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u školsku knjižnicu i nastavu. U šestom poglavlju bit će opisana Osnovna škola Trnsko i primjeri suradnje njezinih odgojno-obrazovnih djelatnika s knjižničarkom, na temelju analize sadržaja njihove mrežne stranice i članaka pisanih od strane djelatnika. Zatim slijedi istraživački dio rada, u kojem će biti opisana metodologija i rezultati te će rezultati biti analizirani. Kvalitativno istraživanje bit će provedeno u obliku polustrukturiranog intervjua sa školskom knjižničarkom, učiteljicom hrvatskog jezika i pedagoginjom Osnovne škole Trnsko, koje će poslužiti kao primjer dobre prakse suradnje knjižničarke i odgojno-obrazovnih

djelatnika. Naposljetku, bit će izložen zaključak u kojem će se sažeti ključna saznanja do kojih se došlo tijekom pisanja ovog rada.

1. Stručni suradnici škole

Odgojno-obrazovni rad u osnovnoj školi obavljaju učitelji predmetne i razredne nastave, stručni suradnici i učitelji edukatori rehabilitatori (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 2024). Prema Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008), stručni suradnik je stručno osposobljena osoba koja pomaže u školskom i nastavnom radu, obavlja poslove koji proizlaze iz pedagoškog rada ili su uz njega vezani te pruža edukacijsko-rehabilitacijsku potporu.

Stručni suradnici u školskoj ustanovi su pedagog, knjižničar, psiholog te stručnjak edukacijsko-rehabilitacijskog profila. Oni obavljaju neposredan odgojno-obrazovni rad s učenicima, koordinacijske, stručne i razvojne poslove. Stručni suradnik mora imati završen sveučilišni diplomski studij odgovarajuće vrste i imati pedagoške kompetencije (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 2024).

2. Školska knjižnica

Knjižničarstvo odražava potrebe društva kroz vrijeme i prostor te ima duboke korijene u našoj kulturi (Aparac-Jelušić, 2019). U Standardu za školske knjižnice glasi da je školska knjižnica medijsko, komunikacijsko, informacijsko i kulturno središte škole, a njezina je zadaća da osigurava ispunjavanje informacijskih, stručnih, kulturnih i odgojno-obrazovnih potreba svojih korisnika (Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO], 2023). Ona je fizički i digitalni prostor škole za učenje, u kojem se razvijaju čitalačke i istraživačke vještine, mašta, mišljenje te kreativnost. Ima veliki utjecaj u osobnom, društvenom i kulturnom rastu učenika (IFLA, 2015). Program školske knjižnice čini sastavni dio godišnjeg plana i programa škole te školskog kurikulumu (MZO, 2023).

2.1. Uloga školske knjižnice

Prema UNESCO-vom Manifestu za školske knjižnice (1999), zadaća je školske knjižnice pružanje potpore pri učenju, poticanje razvoja kritičkog mišljenja i informacijskog opismenjavanja. One služe unaprjeđenju poučavanja i učenja u školskoj zajednici, a njihovi su korisnici učenici i odgojno-obrazovni djelatnici (UNESCO, 1999). IFLA-ine Smjernice za školske knjižnice ističu kako je cilj školskih knjižnica „stvaranje informacijski pismenih učenika koji su odgovorni i savjesni članovi društva“ (2015, str. 10). Kod učenika se nastoji potaknuti aktivno i samostalno učenje, korištenje tehnoloških alata za učenje te razvijati vještine pronalaženja relevantnih i pouzdanih informacija, fleksibilnosti i prilagodljivosti na promjene (ibid.).

Zbirke nastavnih materijala su od velike važnosti za školske knjižnice. Školski knjižničar u suradnji s upravom škole i učiteljima dogovara strategiju izgradnje i održavanja te zbirke (ibid.). Učitelji, kao predmetni stručnjaci, u neposrednom radu s učenicima prepoznaju njihove potrebe, koje potom uključuju u izgradnju zbirke. Odabir strategije upravljanja zbirkom temelji se na kurikulumu, a u obzir se trebaju uzeti posebne potrebe i interesi škole te društveni kontekst izvan škole. Osim toga, važno je da školska knjižnica nabavlja lokalnu i međunarodnu građu, usklađenu identitetima svojih korisnika na jezičnoj, kulturnoj, etničkoj, nacionalnoj i autohtonoj razini (ibid.). Pri slijedeću Smjernica, mora se uzeti u obzir lokalni kontekst škole i školske knjižnice te prilagoditi djelovanje sredini u kojoj se nalaze.

Na temelju niza istraživanja provedenima u Sjedinjenim Američkim Državama i Ujedinjenom Kraljevstvu, IFLA (2015) sistematizira karakteristike školske knjižnice koje su potrebne za ispunjenje misije i svrhe školske knjižnice. Školska knjižnica mora imati kvalificiranog školskog knjižničara koji se formalno obrazovao u području školskog bibliotekarstva i poučavanja u nastavi. Njegova je stručnost potrebna za upravljanje školskom knjižnicom, poučavanje, razvijanje pismenosti i čitanosti te suradnju s odgojno-obrazovnim djelatnicima škole i širom odgojno-obrazovnom zajednicom. Druga važna karakteristika je kvaliteta i raznolikost knjižničnih zbirki, od tiskanih do multimedijских i digitalnih. Zbirke moraju biti usklađene sa školskim formalnim i neformalnim kurikulumom. Konačno, svaka školska knjižnica mora imati jasnu politiku i plan za kontinuirani rast i razvoj (ibid.).

Školske se knjižnice trebaju redovito vrednovati kako bi mogle uskladiti usluge i programe s ciljevima škole, unaprijediti svoj rad i razviti nove programe i usluge. Važno je da školske knjižnice imaju podršku javnosti i svih dionika odgoja i obrazovanja radi redovitog financiranja knjižnice i ostalih oblika potpore (ibid.).

2.2. Školski knjižničar – stručni suradnik

U IFLA-inim se Smjericama za školske knjižnice (2015) ističe kako su prethodna istraživanja pokazala da školske knjižnice koje imaju odgovarajuće djelatnike i resurse imaju značajan utjecaj na učenički akademski uspjeh. Pritom se naglašava kako je najvrjedniji resurs upravo kvalificirani i stručni školski knjižničar koji u suradnji s učiteljima stvara prikladno okruženje za iskustveno učenje.

Neki od značajnih dokumenata kojima se školski knjižničar vodi su UNESCO-ov Manifest za školske knjižnice, Deklaracija o pravima djeteta Ujedinjenih naroda, Deklaracija o pravima autohtonih naroda, Konvencija o pravima djeteta Ujedinjenih naroda i Temeljna načela IFLA-

e (ibid.). Prema Standardu za školske knjižnice, školski knjižničar je stručni djelatnik škole koji radi puno radno vrijeme; obavlja stručne knjižničarske poslove i odgojno-obrazovni rad s učenicima; obavlja planiranje, programiranje i pripremanje za rad s učenicima, poslove vezane uz javnu i kulturnu djelatnost, stručno usavršavanje i suradnju s drugim odgojno-obrazovnim djelatnicima, ustanovama i profesionalnim udruženjima (MZO, 2023). Budući da školski knjižničar ima ulogu u poučavanju i učenju, mora imati istu razinu obrazovanja i spreme kao učitelji razredne nastave, odnosno formalno obrazovanje iz područja školskog knjižničarstva i za rad u nastavi (IFLA, 2015). On je odgovoran za vođenje i planiranje rada u školskoj knjižnici, a njegova uloga se može pomalo razlikovati u svakoj školi, ovisno o nastavnom planu i programu te materijalnim uvjetima pojedinačne škole. Neovisno o tome, školski knjižničar mora posjedovati znanja o knjižničnoj građi, poučavanju i posjedovati informacijske vještine koje brusi stalnim stručnim usavršavanjem (UNESCO, 1999). Kompetentni školski knjižničar vlada znanjima iz područja psihologije, pedagogije, organizacije znanja, pretraživanja informacija i vrednovanja informacija; spreman je na rad u društvu kojeg prate stalni tehnološki razvoj i promjene te je ravnopravni sudionik nastavnog procesa (Aparac-Jelušić, 2019). U IFLA-inim se Smjernicama (2015) ističe kako je najbolje da operativnim poslovima školske knjižnice upravljaju administrativno i tehničko osoblje kako bi školski knjižničar imao više vremena za svoje stručne uloge – poučavanje, upravljanje, suradnju i vodstvo.

Zadovoljeni standardi financiranja školskih knjižnica, tehnološki standardi, standardi za osoblje i knjižnične zbirke su neizmjerljivo važni, ali pogled djelatnika škole na školske knjižnice je još bitniji (ibid.). Trebalo bi se usredotočiti na moralnu svrhu školskih knjižnica, odnosno na postizanje pozitivne promjene u životima učenika, te na odgojno-obrazovnu svrhu školske knjižnice, koja se odnosi na poboljšanje poučavanja i učenja za sve dionike.

2.3. Školska knjižnica i učenici

Školske knjižnice u svojim programima naglasak stavljaju na razvoj učeničkih sposobnosti koje se temelje na izvorima informacija, misaonom procesu, znanju, čitanju i pismenosti, osobnim i interpersonalnim sposobnostima i na upravljanju znanjem (IFLA, 2015).

Sposobnosti temeljene na izvorima informacijama odnose se na vještine povezane s pretraživanjem, pristupom i procjenom različitih izvora, uključujući ljude i kulturne artefakte kao izvore (ibid.). Uz to, važno je da se učenici nauče služiti informacijsko-tehnološkim alatima u tom procesu. UNESCO-ov Manifest (1999) također naglašava da školski knjižničar treba naučiti učenike kako da vrednuju i koriste informacije iz različitih izvora te kako da ih

samostalno kreiraju, što im može olakšati učenje i razumijevanje gradiva. U današnjem se knjižničarstvu dogodio iskorak od analognih izvora informacija ka digitalnima, koji se trebaju približiti učiteljima i učenicima. Školska je knjižnica u tom kontekstu neizmjereno važna jer priprema učitelje i učenike za korištenje analognih i digitalnih nastavnih izvora (Aparac-Jelušić, 2019).

Sposobnosti temeljene na razmišljanju usmjerene su na doticaj koji korisnici imaju s podacima i informacijama kroz procese istraživanja i ispitivanja, a koji trebaju dovesti do kritičkog analiziranja, dubokog znanja i razumijevanja (IFLA, 2015). Razvoj vještina temeljenih na znanju podrazumijeva razvoj istraživačkih i ispitivačkih sposobnosti kod korisnika, koji samostalno stvaraju i konstruiraju svoje znanje te zajednički koriste produkte svojega znanja (ibid.). Čitanje zbog zadovoljstva te čitanje radi učenja putem raznolikih platformi je važna vještina. Školske knjižnice odmiču korak dalje od toga i nastoje kod korisnika razvijati sposobnosti komuniciranja pročitanog, transformacije i širenja teksta u različitim oblicima zbog njegovog boljeg razumijevanja (ibid.). Sukladno tome, UNESCO-ov Manifest za školske knjižnice (1999) ističe važnost poticanja čitalačkih navika, razvoja mašte i pružanja potpore obrazovnim ciljevima koji se nalaze u nastavnom planu i programu škole.

U svojim programima, školske knjižnice kod korisnika razvijaju osobne te interpersonalne sposobnosti. One su povezane s društvenim i kulturnim djelovanjem pojedinaca kroz istraživanje izvora. Korisnici uče o sebi i ostalima kao o korisnicima informacija, istraživačima, stvarateljima znanja i odgovornim građanima (IFLA, 2015). U konačnici, kod učenika se nastoje razviti sposobnosti upravljanja znanjem, koje im omogućuju da se bolje pripremaju, planiraju svoje učenje te uspješnije rješavaju ispite (ibid.). Upoznavanje učenika s različitim kulturama, stavovima, idejama i iskustvima je također važno. Stoga učenicima trebaju biti dostupni različiti lokalni, regionalni, nacionalni i globalni izvori te se trebaju organizirati aktivnosti koje potiču društvenu i kulturnu svijest. Pritom se učenike priprema da budu odgovorni građani u demokratskom društvu, u kojem su sloboda mišljenja i slobodan pristup informacija od neizmjerne važnosti (UNESCO, 1999).

3. Informacijsko komunikacijska tehnologija u odgoju i obrazovanju

U današnjem promjenjivom društvu susrećemo se sa stalnim društvenim, kulturnim, političkim i tehnološkim promjenama. U odgojno-obrazovnom procesu se više ne stavlja naglasak na pamćenje čim većeg broja činjenica, već na razumijevanje nastavnih sadržaja i njihovu primjenu u stvarnom životu. Dok su se prije ponajviše njegovali udžbenici i vještina

čitanja s razumijevanjem, danas se stavlja naglasak na pronalaženje, vrednovanje i korištenje pouzdanih informacija, kako u školi, tako i izvan nje (Lindsay, 2004).

3.1. Uloga informacijsko komunikacijske tehnologije u suvremenom odgoju i obrazovanju

Školska knjižnica i učitelji trebali bi osposobljavati učenike za korištenje informacijsko komunikacijskih tehnologija te ih uključivati u nastavu. Učenici trebaju naučiti kritički promišljati o gradivu koje uče, vrednovati ga te naučiti kako koristiti informacije u novim i neočekivanim situacijama (Aparac-Jelušić, 2019). Najčešće kompetencije i vještine 21. stoljeća su: istraživačke vještine; pismenost, a pritom se misli na informacijsku, medijsku, računalnu i ostale vrste pismenosti; kreativnost, znatiželja, inicijativa, ustrajnost, prilagodljivost; društvene, kulturalne, komunikacijske i financijske vještine, vještine kritičkog razmišljanja, računanja, vođenja te sposobnosti suradnje (Aparac-Jelušić, 2019).

Tradicionalne nastavne pristupe zamijenile su konstruktivističke i socio-kulturalne teorije učenja. Dok su stariji didaktički pristupi bili usmjereni na proces učenja i ulogu učitelja u njemu, noviji pristupi u središte stavljaju učenika (Aparac-Jelušić, 2019). Učitelja se više ne promatra kao isključivo prenositelja znanja, već kao vođu koji usmjerava učenike da budu aktivni u procesu stjecanja znanja. Vieluf, Kaplan, Kliemme i Bayer (2012), kao što piše Aparac-Jelušić (2019), ističu da se nove teorije temelje na konceptima samousmjeravajućeg, samoreguliranog i suradničkog učenja, *scaffoldinga*, vođenog otkrivanja, učitelja kao medijatora dijaloga, izgradnji znanja, učenja temeljenog na problemu i učenja temeljenog na projektu. U informacijsko pismenoj školi učitelji i učenici uključeni su u rješavanje problema i donošenje odluka, potiče se viša razina razmišljanja i pojedinci pronalaze osobno značenje u sadržajima koje uče (Lindsay, 2004).

U nastavi se sve više koriste e-nastavni izvori te se uključuje računalno potpomognuto učenje i poučavanje. Primjeri u praksi su poučavanje putem mreže, poučavanje temeljeno na video izvorima, *blended learning*, odnosno modeli miješanog učenja i *flipped classroom*, odnosno modeli izokrenutih učionica (Aparac-Jelušić, 2019). Osim toga, javljaju se otvoreni nastavni materijali, tj. *Open Educational Resources* (OER-ovi), otvoreno učenje na daljinu (ODL), online studijski programi, virtualna sveučilišta te dizajni virtualnog radnog okruženja (VLE-ovi). Masovni otvoreni online tečajevi (*Massive Open Online Courses*, tj. MOOC-ovi) omogućavaju učenicima i učiteljima da uče o temi svojega interesa, a javljaju se i novi oblici priznavanja stečenih vještina i kompetencija, kao što su *Open badges* (ibid.). Novim se

pristupima učenike želi poučiti korištenju interneta i informacijsko komunikacijskih tehnologija kako bi se postigli maksimalni rezultati pri učenju i poučavanju. Naglasak se sve više stavlja na mogućnosti primjene informacijsko komunikacijskih tehnologija i na prihvatljive modele instruktorskog dizajna, koji postaje sve popularniji čak i unutar tradicionalne učionice (Aparac-Jelušić, 2019).

Europska Unija podržava promjene u odgoju i obrazovanju, usmjerene ka e-učenju, kroz razne programe kao što su eEurope 2002, Europe 2020 Strategy, eLearning Programme 2004–2006, Erasmus, Erasmus plus. Osim njih, dobri su primjeri Tempus, Phare i Leonardo da Vinci, Socrates, Agenda for New Skills and Jobs, Youth on the Move te Digital Agenda. Njihov je cilj istaknuti inovativne pristupe u obrazovanju i cjeloživotnom učenju te istraživati nove modele i obrazovne okvire, a dostupni su za proučavanje na mrežnom mjestu Europske komisije (ibid.).

Novalić, Azizović, Selimović i Saračević (2020) proveli su istraživanje na učenicima, u kojem su proučavali utjecaj multimedijskog sadržaja na uspješnost učenja pisanja i čitanja slova abecede. Izradili su multimedijsku aplikaciju koja je bila bazirana na ADDIE modelu instruktorskog dizajna. ADDIE model sastoji se od pet faza: analiza, dizajn, razvoj, implementacija i evaluacija (ibid.). Kroz njih su planirali, osmislili i implementirali elektronički tečaj u nastavu. Reprezentativni uzorak činili su učenici prvog razreda osnovnih škola u Srbiji. Rezultati su pokazali kako uporaba multimedijskih aplikacija u nastavi za mlađe učenike pozitivno utječe na svijest učenika o uporabi multimedijskih sadržaja na računalu i potiče njihov napredak u usvajanju gradiva. Učitelje se potaknulo da ne koriste multimedijске sadržaje samo u svrhu zabave, već i za poučavanje, a pokazalo se kako primjena informacijsko komunikacijske tehnologije u nastavi ne zahtijeva neizvodive i komplicirane tehničke uvjete. U konačnici, pokazalo se kako su rezultati korištenja ove multimedijске aplikacije pomogli otvoriti oči novim mogućnostima informacijskih tehnologija, učenici su postigli veći stupanj neovisnosti u učenju, a učitelji su bili više uključeni u poučavanje inovacijama (ibid.). Međutim, često postoji određena doza zaziranja od korištenja modela instruktorskog dizajna u e-učenju, ponajviše jer o toj temi često prevladava nerazumijevanje zbog toga što je sustav e-obrazovanja kompleksan i u njega se trebaju ugraditi pedagoški zahtjevi, s kojima nisu svi dovoljno upoznati (Siemens, 2002).

3.2. Informacijsko komunikacijska tehnologija u nastavi

Aparac-Jelušić (2019) ističe suprotna stajališta pojedinih autora o ulozi informacijsko komunikacijskih tehnologija u nastavi. Naglašava zabrinutost nekolicine autora da bi

pretjerano korištenje informacijsko komunikacijskih tehnologija u nastavi moglo ugroziti ulogu učitelja i humanističke vrijednosti, a totalitarna tehnokracija otežati oblikovanje kulturnog identiteta i moralni razvoj pojedinca. S druge strane, spominjući autora Prenskyja (2010) i njegove sljedbenike, naglašava učinkovite načine korištenja informacijsko komunikacijskih tehnologija u nastavi, kao što su igre, e-knjige i uključivanje učenika u društvene mreže (ibid.). Pham i Tanner (2015) objašnjavaju Giddensovu teoriju strukturiranja koja se istovremeno usredotočuje na društvo i ljudskog pojedinca u njemu. On navodi kako je ljudsko ponašanje spontano i aktivno, a pojedinac ima svoju autonomiju, ali je i ograničen jer ovisi o društvenom kolektivu. Ljudsko djelovanje je oblikovano od strane društva, prema pravilima i resursima društva te ono istovremeno strukturira, tj. oblikuje društvo kroz vrijeme. Strukturiranje je proces oblikovanja društvenih odnosa kroz vrijeme i prostor, a pritom su strukture ili ojačane i nastavljaju se ili se mijenjaju. Dimenzije strukturiranja uključuju obrasce komuniciranja, vršenje moći (dominacija) i pravila ponašanja (norme, sankcije). Takve dimenzije uključuju asimetrije moći, koje se mogu očitavati tako da ograničavaju pojedinca ili omogućavaju njegovo djelovanje, ovisno o tome koje je njegovo mjesto unutar društvenog sustava (Pham i Tanner, 2015). Tako se mogu primijetiti asimetrije moći i unutar odgojno-obrazovnog sustava, primjerice u suradnji pojedinih djelatnika škole.

Nastavno na strukturalnu teoriju, Pham i Tanner (2015) spominju teoriju Wande Orlikowski. Teorija dualnosti tehnologije produžetak je strukturalne teorije, a usredotočuje se na utjecaj i ulogu tehnologije. Bavi se dinamičnim interakcijama između tehnologije, institucionalne strukture i ljudi u kontekstu organizacije. Prema teoriji, tehnologija može ograničiti ili potaknuti ljudsko djelovanje u društvenim praksama. Institucionalna pravila i resursi utječu na interakciju ljudi s tehnologijom, a upravo njihove akcije i reakcije na tehnologiju oblikuju institucionalnu strukturu (ibid.).

Istraživanje koje su Purić i Maričić (2012) provele u Srbiji pokazuju mišljenja učitelja o važnosti informacijsko komunikacijskih tehnologija u nastavi nižih razreda osnovne škole i elemenata koji omogućuju uporabu iste. Rezultati su pokazali kako 90,4 % učitelja smatra da je implementacija informacijsko komunikacijskih tehnologija u nastavi važna i značajna, ali uočavaju probleme i teškoće vezane uz njenu primjenu. Na to mišljenje ne utječu razlike vezane uz radni staž i stručnu spremu učitelja. Prema njima, uporaba informacijskih tehnologija u nastavi ponajviše ovisi o postojanju odgovarajuće opreme i osposobljenosti učitelja, a u manjoj mjeri o zainteresiranosti učenika za takvo učenje i prilagođenosti sadržaja nastavnog programa (ibid.).

Iako se mladi znaju vješto služiti mobitelima i računalima za vlastite potrebe, postavlja se pitanje je li zbog toga nužno njihova informacijska pismenost na visokoj razini. Prema nizu istraživanja pokazalo se kako učenici bolje uče kad su aktivno i dvosmjerno uključeni u nastavu (Aparac-Jelušić, 2019). Čak i u takvom scenariju nije sve bajno jer se učenička uključenost često svede na nekakav projektni zadatak ili prezentaciju, pri kojima nemaju odgovarajuću potporu ili upute učitelja ili školskog knjižničara. Vidljivo je kako se mladi u takvim zadacima najčešće služe najlakše dostupnim izvorima informacijama – nepouzdanim mrežnim izvorima kao što su nekakvi pojednostavljeni sažeci, osobne stranice, članci iz komercijalnih časopisa i slično (ibid.). Oni često putem internet tražilica uspijevaju pronaći odgovore na jednostavna pitanja, ne koriste se drugim izvorima informacija, ne promišljaju, ne uspoređuju i ne argumentiraju svoje odabire te ne koriste knjižnicu kao vrijedno i pouzdano informacijsko središte. Učenici ne prolaze kroz procese pronalaska, proučavanja, analiziranja, vrednovanja i sinteze informacija, stoga se zaključuje kako im je u tim procesima potrebno vodstvo (ibid.).

Korištenjem informacijsko komunikacijskih tehnologija, školski knjižničari i odgojno-obrazovni djelatnici potiču aktivan i fleksibilan pristup učenju, integriraju tehnološka znanja u proces učenja te zagovaraju inkluzivne didaktičke pristupe, koji uvažavaju različitosti, a samim time ukazuju na humanističke vrijednosti odgojno-obrazovnog procesa. Oni pomažu učenicima u procesu učenja i prilagodbi komunikativnih vještina, povećavaju njihove šanse za uspjeh u učenju i daju im doživljaj škole kao zajednice (ibid.). Prema Novaliću i suradnicima (2020), uvođenje multimedije u nastavu izaziva sljedeće pozitivne rezultate: učenici su motiviraniji jer su im nastavni sadržaji zanimljiviji, bolje razumiju gradivo jer se teorijski elementi mogu predstaviti na slikovit način i proces učenja prilagođen je individualnim razlikama učenika pa svaki učenik ima priliku maksimalno iskoristiti svoj potencijal. Integracijom ispita s povratnim informacijama u nastavni proces učenici mogu samostalno testirati svoje znanje, rješavati ih nekoliko puta ispočetka i tako poboljšati svoj uspjeh (ibid.).

4. Suradnja između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika škole

Danas je suradnja među kolegama prisutna na skoro svakom radnom mjestu te postoje brojne prednosti koje ona donosi. Odgojno-obrazovni sustav nije izuzetak tome, a osim što se očekuje od učenika da uče kroz grupni i suradnički rad, od odgojno-obrazovnih se djelatnika se također očekuje da zajedno planiraju nastavu i poučavaju.

4.1. Definicija suradnje

Općenito, suradnja podrazumijeva zajednički rad prema ostvarenju nekog cilja i dijeljenje znanja, a ne postiže se uvijek lako i nije uvijek uspješna (Hara, 2003). Friend i Cook (1999), kao što ih citira Branch (2004) navode ključne karakteristike suradnje: suradnja je dobrovoljna, bazira se na zajedničkim ciljevima, podrazumijeva ravnopravnost među sudionicima, uključuje zajedničku odgovornost za sudjelovanje i donošenje odluka te uključuje pojedince koji dijele svoje resurse i odgovornost za ishode suradnje. U istraživanju provedenom u SAD-u, ispitala se suradnja između učitelja i knjižničara (Montiel-Overall, 2008). Kad ih se pitalo da definiraju suradnju, ispitanici su ju opisali kao zajedničko razmišljanje, planiranje i stvaranje nečeg novog za dobrobit sebe i svojih učenika. Složili su se kako je suradnja proces uzimanja i davanja te su zajedničkim radom dosad stvarali zanimljivije lekcije.

4.2. Područja suradnje školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika

U UNESCO-vom Manifestu za školske knjižnice naglašava se kako je suradnja između školskog knjižničara i učitelja, administrativnih djelatnika, učenika i roditelja jedna od temeljnih zadaća školske knjižnice (1999). U suradnji sa školskim administratorima i učiteljima, školski knjižničar razvija i implementira knjižnične usluge temeljene na nastavnom planu i programu, koje podržavaju učenje i poučavanje za sve (IFLA, 2015). On izravno odgovara ravnatelju škole, voditelju škole ili zamjeniku ravnatelja te sudjeluje s njim u planiranju na razini cijele škole i u drugim timskim aktivnostima vođenja. Ima ulogu u olakšavanju kontinuiteta i povezanosti cijele škole kroz razne aktivnosti, primjerice kroz organiziranje interdisciplinarnih nastavnih jedinica (ibid.).

Rad školskog knjižničara s učiteljima, učiteljima, stručnim suradnicima, ravnateljem i odgajateljima uključuje unapređenje rada školske knjižnice, pripremu i provedbu nastavnih sati i radionica te školskih, državnih i međunarodnih programa i projekata u skladu s kurikulumom (MZO, 2023). Osim toga, njihova suradnja podrazumijeva pripremu i sudjelovanje u istraživačkoj nastavi, organizaciju i provedbu stručnog usavršavanja nastavnog osoblja, kako bi ih se uputilo u korištenje pouzdanih izvora informacija i uporabu novih tehnologija u e-učenju i e-poučavanju (ibid.). Školski knjižničar i odgojno-obrazovni djelatnici surađuju na pružanju potpore učenicima i razvijanju raznih vještina kod njih, izgradnji predmetnih zbirki, organizaciji programa, ugrađivanju vještina istraživanja i informacijske pismenosti u kurikulum, istraživačkim projektima i inovacijama obrazovanja te na poučavanju (Pham i Tanner, 2015). Naposljetku, njihov se zajednički rad odnosi na suradnju sa stručnim vijećima

u školi, mentorski rad s pripravnicima i suradnju sa stručnim suradnicima, odgajateljima, učiteljima, učiteljima i pojedinim stručnim službama izvan škole radi dodatne pomoći učenicima (MZO, 2023).

Školski bi se knjižničari trebali usmjeriti na temeljne pedagoške aktivnosti, što su: uvažavanje književnosti i kulture, promicanje pismenosti i čitanja, medijska i informacijska pismenost, istraživački usmjerena nastava, integracija tehnologije i stručno usavršavanje učitelja (IFLA, 2015). Osim vještina informacijske i medijske pismenosti, školski knjižničar u suradnji s odgojno-obrazovnim djelatnicima škole učenike poučava vještinama samoorganiziranja i socijalnim vještinama, koje će im olakšati snalaženje u društvu i na budućem radnom mjestu, kao što je izbjegavanje plagiranja i etičko ponašanje (Aparac-Jelušić, 2019).

Odgojno-obrazovni djelatnici i školski knjižničar mogu surađivati i s instrukcijskim dizajnerima kroz otvorene nastavne izvore. OER-i mogu biti korisni za pripremu i korištenje nastavnog sadržaja, a praktični su jer se njima može služiti bilo gdje u svijetu gdje je osiguran pristup internetu (ibid.). Instrukcijski dizajn je dizajn nastave, a odnosi se na proces planiranja, dizajniranja, proizvodnje, implementacije, vrednovanja i revizije znanja, tj. procesa učenja (Novalić i sur., 2020). Uključuje principe, metode i tehnike poučavanja s ciljem pronalaska optimalnih strategija i rješenja, a time i stvaranja što učinkovitijih materijala za učenje (ibid.). Odabrani mediji i oblikovanje odgojno-obrazovnog sadržaja trebali bi pomoći učenicima da steknu trajno i primjenjivo znanje na jednostavan, ekonomičan i zanimljiv način. Najprije je važno da osoba koja izvodi nastavu odluči kako najbolje distribuirati sadržaj. Potom je bitno ustanoviti kako prezentirati informacije na učinkovit način, koji će potaknuti učenje te kako osmisliti i vrednovati aktivnosti za učenike, kroz koje će oni dublje razumjeti sadržaj, usvojiti i koristiti informacije, primjenjivati načela i slično. Na kraju, potrebno je osmisliti i vrednovati aktivnosti kroz koje će učenici razviti specifične vještine koje se odnose na njihovo područje učenja (ibid.).

Škola i školska knjižnica trebaju pripadati široj informacijskoj mreži i surađivati s ostalim knjižnicama na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini (UNESCO, 1999). Školski bi knjižničar trebao surađivati s ostalim školskim knjižničarima radi proširenja stručnih znanja i daljnjeg profesionalnog usavršavanja. Tako se, primjerice, u sjevernom Teksasu jednom mjesečno sastaju ravnatelji različitih školskih knjižnica radi razmjene ideja i razgovora o novim pristupima, programima i uslugama. Slično tome, u Velikoj Britaniji postoje regionalne grupe školskih knjižničara koji se svako polugodište okupljaju i umrežavaju (IFLA, 2015).

Školski knjižničar i učitelji moraju se stalno stručno usavršavati i reformirati svoj pristup kako bi se prilagodili izazovima današnjeg vremena. Ipak, unatoč važnosti tehnološkog pristupa, ne smiju se zanemariti humanistička, psihološka i društvena komponenta u odgojno-obrazovnim procesima. Novi pristupi obrazovanju trebaju voditi učenike ka postizanju mudrosti kroz obrazovanje, a u tome ih vode odgojno-obrazovni djelatnici i školski knjižničar (Aparac-Jelušić, 2019).

4.3. Modeli suradnje

Postoji nekoliko modela koji opisuju suradnju između djelatnika, a većina ih priznaje tri do pet razina kojima se utvrđuje stupanj odnosa (Pham i Tanner, 2015). Primjerice, Yue i Beyerlein (2006) usvojili su okvir od tri stupnja (kooperacija, koordinacija i kolaboracija), u kojem su analizirali razlike između stupnjeva, prema dimenzijama odnosa (npr. dinamika, socijalna interakcija, autonomija itd.). Hogue (1994) u svojem integracijskom modelu veza zajednice usvaja pet stupnjeva: umrežavanje, kooperacija/savez, koordinacija/partnerstvo, koalicija i suradnja.

U bibliotekarstvu je Montiel-Overall (2005) uvela model s četiri stupnja odnosa, koji se naziva *Teacher and Librarian Collaboration*, skraćeno TLC model. Četiri stupnja predstavljaju sve veće stupnjeve uključenosti i doprinosa knjižničara i njihovih suradnika. Uključenost se kreće od općih aktivnosti, koje osiguravaju učinkovitost rada, prema sve usmjerenijim aktivnostima, čiji su fokus akademska postignuća učenika na razini cijele škole. Stupnjevi koje je predložila su: koordinacija, kooperacija/partnerstvo, integrirana nastava i integrirani kurikulum. Koordinacija podrazumijeva zajednički rad učitelja i knjižničara na učinkovitom upravljanju vremenom i slaganju rasporeda. Kooperacija predstavlja drugi stupanj, a u tom stupnju su odgovornosti za stvaranje cijelog projekta podijeljene među sudionicima. Kad se zajednički planira, provodi i evaluira nastave te integrira u knjižnični i sadržajni kurikulum neke lekcije ili jedinice, govorimo od integriranoj nastavi. Integrirani kurikulum predstavlja najviši ishod suradnje, u kojem učitelji i knjižničari zajedno rade na integraciji knjižničarske nastave u predmetni sadržaj cjelokupnog kurikuluma, dakle na razini cijele škole, s ciljem poboljšanja informacijske pismenosti učenika (ibid.).

4.4. Prednosti i izazovi suradnje školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika

Zajednički i krajnji cilj odgojno-obrazovnih djelatnika i školskog knjižničara jest osigurati učeniku najbolje moguće odgojno-obrazovne prilike i potaknuti njegov osobni rast i razvoj.

Stoga je važno znati koji su konkretni pozitivni učinci koje njihova suradnja ima na učenike, a i koji su izazovi s kojima se mogu susresti na tom putu.

Suradnja knjižničara s učiteljima pozitivno utječe na učenike, omogućavajući im da lakše svladavaju informacijske i komunikacijske vještine te vještine rješavanja problema i unaprijede svoju pismenost, čitanje i učenje (UNESCO, 1999). Zajednički rad na istraživanju i inovacijama obrazovanja rezultira poboljšanjem kvalitete učenja, poučavanja i istraživanja (Pham i Tanner, 2015). Prethodna istraživanja ukazuju na snažnu pozitivnu korelaciju između akademskog uspjeha učenika i učinkovitih programa školskih knjižnica (Lindsay, 2004). Prema pregledu literature, Pham i Tanner (2015) sažimaju prednosti suradnje na iduće: unapređenje inovacija i reforma kurikuluma, razvoj vještina cjeloživotnog učenja, obogaćivanje iskustva učenja, prelaženje barijere između poučavanja i istraživanja, smanjena izolacija djelatnika i promocija kolektivnih akcija. Lance, Rodney i Hamilton-Pennell (2000) otkrili su da je učenički uspjeh veći kad su knjižničari s učiteljima planirali nastavu, određivali materijale, poučavali vještine informacijske pismenosti i pružali učiteljima stručno usavršavanje.

Razina motivacije ključna je za održavanje suradnje između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika (Montiel-Overall, 2008). Ispitanici jednog istraživanja u SAD-u naveli su kako ih motivira osobni i profesionalni razvoj koji su doživjeli te učinak koji je njihova suradnja imala na učenike (ibid.). Izjavili su kako su odrađeni nastavni satovi učitelja i knjižničara bili puno zanimljiviji nego oni koje su održali samostalno. Primijetili su kako su učenici krenuli provoditi više vremena u knjižnici, a razlozi tome su bili prisutnost druge odrasle osobe, tj. školskog knjižničara, koji je u nastavu unio drugačiju perspektivu i razbio rutinski rad u učionici, što je rezultiralo boljim odnosom učenika i učitelja. Osim toga, vještine istraživanja kod učenika su se poboljšale, kao i njihova informacijska pismenost (ibid.).

Prilikom suradnje, školski knjižničar i odgojno-obrazovni djelatnici škole mogu naići na izazove, ovisno o kontekstu suradnje i o samoj ustanovi. Poanta suradnje trebala bi biti ostvariti zajednički cilj, no u tom procesu može se naići na razne praktične, konceptualne i profesionalne prepreke te razlike u stavovima, mišljenjima i osobnostima. Na temelju pregleda postojeće literature, Pham i Tanner (2015) spominju neke od češćih prepreka na koje se nailazi tijekom suradnje. Povjerenje, poštovanje i predanost između različitih djelatnika mogu biti izazovni, a dosta toga ovisi o politici škole. Važno je uspostaviti osjećaj ravnopravnosti jer je mala šansa postizanja pravog partnerstva kad se jedna strana osjeća kao da je zanemarena i kao da se njezin doprinos i uloga preuzimaju. Stoga je bitno da je svaka strana uvjerena u svoj integritet i stručni

identitet (ibid.). Osim toga, česti su problemi ograničeni resursi i vremenska ograničenja, nedovoljna potpora upravljanja (menadžmenta) te nedovoljno razumijevanje uloge i stručnosti između kolega, djelatnika škole (ibid.). U istraživanju koje je provela Branch u Kanadi (2004), ispitanice, među kojima je učiteljica-knjižničarka, izražavaju strah od poučavanja u timu. On uglavnom potječe od toga što ih se u zajednički vođenoj nastavi ima s kime uspoređivati, što utječe na njihovo samopouzdanje, te od nedostatka kontrole nad nastavom. Mučila su ih pitanja poput: tko je u kontroli, ima li itko uopće kontrolu, tko ima najveću odgovornost, kako nastava izgleda kad se poučava u timu i slično. Ipak, važno je razgovarati o stresu i problemima u ranim fazama suradnje jer se tada stvara otvoreno ozračje u kojem svi sudionici mogu pričati o svojim strahovima (ibid.).

Pham i Tanner (2015) proveli su istraživanje o suradnji između akademika i djelatnika knjižnice na australskom sveučilištu, a neka se saznanja mogu primijeniti na odnos između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika. Proučavajući odnose među profesorima, knjižničarima i akademskim savjetnicima (obučenima za odgoj i obrazovanje), ustanovili su kako svaka skupina ima svoje uloge, načine rada, tradicije i stručnu kulturu, koji su predstavljali potencijalne izazove suradnji, naročito u početnim fazama suradničkog odnosa. Na jednom od fakulteta došlo je do organizacijskog restrukturiranja pa su akademski savjetnici morali biti smješteni s knjižničarima. Savjetnici nisu bili zadovoljni time zbog osjećaja gubitka vlastite autonomije, knjižničari su imali osjećaj kao da im se netko petlja u tradicionalan način na koji obavljaju svoji posao, a drugi su istaknuli pozitivne strane (ibid.). Mnogi su profesori navikli na samostalnost i potpunu kontrolu u izvođenju nastave pa im zajedničko izvođenje može biti izazovno (Branch, 2004). Neki su promjenu promatrali kao mogućnost koja otvara vrata dvama različitim poljima stručnosti (Pham i Tanner, 2015). Iz njihove perspektive, uloge knjižničara i savjetnika akademika su komplementarne i međusobno se nadopunjuju. Smatrali su da dobivaju maksimalnu korist od suradnje jer spajaju njihove informacijske i istraživačke vještine s komunikacijskim vještinama i vještinama učenja. Prilagodba na promjenu i zajedničku suradnju je proces koji zahtijeva vremena i teče postepeno, a postiže se učenjem jednih o drugima (ibid.).

Još jedna od prepreka u suradnji na koju su Pham i Tanner (2015) naišli u svojem istraživanju bio je način na koji su profesori na fakultetu doživljavali knjižničare. Knjižnično su radno okruženje profesori promatrali kao stabilno, strukturirano, predvidljivo i hijerarhijski organizirano okruženje u kojem vladaju kruta pravila i uvjeti. Smatrali su kako knjižničari puno organiziraju sastanke i traže konsenzus od svojih kolega za bilo kakve akcije, dok za sebe

smatrali da više razmišljaju „izvan kutije“ i brže prelaze na stvar. Neki su se knjižničari požalili kako ih profesori ne doživljavaju dovoljno ozbiljno – njihovu ulogu i dalje smatraju tehničkom ulogom, usko povezanom s knjigama, pa nisu toliko otvoreni za suradnju s njima u vezi s poučavanjem, učenjem i istraživanjem (ibid.). S druge strane, na jednom od fakulteta, ispitanici su naveli da su knjižničari na sastancima vrlo direktni, unose pozitivnu notu u rasprave, puni su ideja za rješavanje problem, gledaju cjelokupnu sliku i razmišljaju unaprijed (ibid.). Jedna od stavki koje su otežavale suradnju bio je nedostatak vremena. Zbog pretrpanog kurikuluma i prevelikog radnog opterećenja, mnogi profesori na fakultetu nisu bili spremni na dodatne zadatke i dodatan trud koji bi suradnja zahtijevala (ibid.).

U vrijeme digitalnih knjižnica, elektroničke poveznice omogućuju pristup s bilo kojeg mjesta i u bilo koje vrijeme, a mnogi profesori zbog toga rijetko fizički posjećuju knjižnicu. Jedna od teškoća na koju se nailazilo tijekom suradnje između profesora i knjižničara bio je nedostatak integracije knjižničnog sustava i sustava upravljanja učenjem. Oba sustava su bila samostalna, podijeljena na temelju njihovih profesija, što je rezultiralo nesporazumima i dodatnim opterećenjem knjižničnih i akademskih djelatnika. Knjižničari nisu imali pristup sustavu za upravljanja učenjem za pojedinačne predmete, stoga je učinkovita suradnja bila otežana (ibid.).

Kao društvena struktura, suradnički odnos stalno evoluirao i javljaju se asimetrije u moći koje se tijekom vremena osnaže ili mijenjaju. Suradnja knjižničara i profesora s fakulteta (ibid.) bila je najuspješnija kad su knjižničari bili direktno uključeni u zajedničko planiranje i poučavanje kolegija, tj. kad je suradnja bila dio normalne radne rutine za profesore, a ne dodatno opterećenje. Interakcije između knjižničara i profesora bile su najsnažnije tijekom orijentacijskog tjedna, odnosno kad su dolazili novi učenici/studenti. Te su se interakcije nakon prvih tjedana smanjivale i teže ih je bilo održavati kroz vrijeme (ibid.).

4.5. Smjernice za uspješnu suradnju

Da bi se bilo kakav odnos razvijao, a tako i odnos školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika škole, potrebno je vremena. Potrebno je vremena da bi se razvio suradnički odnos, a on se ostvaruje kroz razumijevanje i poštovanje prema tuđem znanju, vještinama i stručnosti, koje se gradi kroz vrijeme (Pham i Tanner, 2015). Mora se uspostaviti međusobno razumijevanje i povjerenje koje se treba kontinuirano održavati kroz komunikaciju. Lindsay (2004) ističe kako je povjerenje između ravnatelja, učitelja i školskog knjižničara ključno za uspješnu suradnju. Djelatnici škole moraju poštovati tuđa znanja, vještine i stručnosti koje se, iako su različite, međusobno nadopunjuju. Kako bi partnerstvo bilo

učinkovito i održavalo se, važno je doživljavati onoga drugoga kao ravnopravnog partnera, prepoznavati i otvoreno razgovarati o asimetriji moći između određenih stručnih skupina koje se vežu uz njihove stručne uloge, običaje i tradicije (Pham i Tanner, 2015).

Dok je odnos između djelatnika u tijeku nastanka, kad se još gradi, poželjno je da komunikacija bude uživo, licem u lice, a u kasnijim fazama može se komunicirati putem mreže, primjerice preko e-maila, Zooma, Skypea, društvenih mreža itd.). Rad u neposrednoj blizini drugih i interakcija u zajedničkim prostorima povećavaju vjerojatnost razvoja osobnih radnih odnosa koji dovode do uspješne suradnje (ibid.). Holmes i Tobin (2004) ističu kako će prisilna suradnja vrlo rijetko funkcionirati, odnosno da uspješna suradnja polazi od spremnosti i sposobnosti da se ne shvaća sve tako ozbiljno. One su, kao školska knjižničarka i profesorica engleskog jezika, u svojoj suradnji imale teškoće zbog prevelikog entuzijazma i previše ideja. Istaknule su kako uspješnost svoje suradnje mogu pripisati otvorenoj komunikaciji i raspravama, fleksibilnosti, stavljanjem svojih ega „sa strane“ i međusobnim pomaganjem da ne dođu do *burn-outa*. U jednoj od škola proučavanoj u istraživanju koje je provela Montiel-Overall (2008) učitelji su se jednom tjedno sastajali u knjižnici na kavi i krafnama prije škole. To je bio način da ležerno komuniciraju licem u lice i grade dobre odnose. Kao alternativu zbog nedostatka vremena istaknuli su korištenje elektroničke pošte (ibid.)

Karakterne crte pojedinca također imaju utjecaj na uspješnost suradnje. Dobro razvijene interpersonalne i komunikacijske vještine te osobnosti koje se međusobno poklapaju znatno olakšavaju suradnju (Pham i Tanner, 2015). Osim toga, važno je kako pojedinci percipiraju kompetentnost i znanje svojih kolega jer se na temelju toga grade poštovanje i povjerenje. Školski knjižničar i odgojno-obrazovni djelatnici trebali bi stalno promišljati o tome kako unaprijediti odgojno-obrazovnu praksu, npr. implementacijom novih tehnologija ili obrazovnih okvira. Fleksibilnost, odziv, pružanje povratnih informacija i kontinuirani trud za unaprjeđenje trenutne prakse ključni su za uspješnu suradnju (ibid.). Spremnost na promjene i prilagodbu drugima bez nužne prethodne najave također olakšava suradnju, pogotovo u osnovnim školama u kojima su promjene učestale. Kolegijalnost, odnosno prijateljska nastrojenost i međusobno poštovanje među kolegama, ne mora nužno podrazumijevati blisko osobno prijateljstvo (ibid.). Ona se može povezati s osobinama otvorenosti, izravnosti, iskrenosti, strpljivosti te spremnosti da se sluša i mentorira drugoga (Monitel-Overall, 2008).

Učitelji ne trebaju učenike promatrati samo u kontekstu svojih učionica, već kao građanine škole. Učitelji koji su orijentirani isključivo prema svojoj učionici promatraju svoje poučavanje kao najvažniji faktor u učenju, ali učitelji koji vide širu sliku shvaćaju da cijela škola utječe na

njihovo poučavanje i učenički uspjeh. Škole u kojima prevladavaju učitelji orijentirani na promjenu obično su više uspješne u implementaciji promjena (LaRocque, 1986, prema Lindsay, 2004). Kad su suradnici spremni dijeliti svoje učenike, učionicu ili prostor knjižnice, oni postaju zajednički prostori i za njih se može koristiti inkluzivan jezik (npr. naši učenici, naša učionica) (Montiel-Overall, 2008). Kultura škole ima značajan utjecaj na uspješnost suradnje. Okruženje mora poticati dijeljenje ideja i podržavanje tuđeg rada, njegovati pozitivne interpersonalne odnose i stvarati osjećaj obitelji. Sudionici istraživanja Montiel-Overall (2008) bili su otvoreni za zajednički rad usprkos razlikama, kao što su stilovi poučavanja, metode poučavanja, načini ocjenjivanja učenika, ali i različiti svjetonazori. Jedna je knjižničarka objasnila kako uspješna suradnja leži u pregovaranju o različitostima kroz rješavanje problema na *win-win* način, odnosno da iz te situacije svi izađu kao pobjednici, što doprinosi razvoju pozitivnih odnosa (ibid.). Ostali elementi koji su ispitanicima bili važni kod kulture škole su centralnost školske knjižnice, integrirani kurikulum, zajednički rad cijelo vrijeme, izrada rasporeda te orijentiranost prema djetetu.

Lokacija školske knjižnice i način na koji se percipira njezina važnost također utječu na suradnju. Ako se knjižnicu smatra središtem škole, nije nužno presudno je li ona uopće smještena u istoj zgradi. Takvu knjižnicu i njezine aktivnosti redovito posjećuju učenici, odgojno-obrazovni djelatnici i roditelji; njezina zbirka je velika i dostupna svima prije i poslije nastave; otvorena je i za vrijeme odmora zbog igre, istraživanja i čitanja te posjeduje računala za korištenje. Ona bi trebala biti mjesto za sastajanje i aktivnosti odraslih, a ne samo djece, primjerice programi, roditeljski sastanci, stručno usavršavanje i slično (ibid.). Integrirani se kurikulum ostvaruje kad se u učioničku nastavu uključe informacije koje poučava školski knjižničar. Ispitanici su istaknuli načine na koje se to može ostvariti – knjižničar može poučavati neku lekciju u knjižnici ili učionici, knjižničar i učitelj mogu zajedno održati nastavni sat, manje skupine učenika mogu odlaziti u knjižnicu radi učenja ili učitelj i knjižničar mogu osmisliti centre za učenje u kojima učenici ispunjavaju vježbe uz pomoć knjižničara. Uloga knjižničara u nastavnome satu ovisi o kontekstu gradiva koje se predaje, a ispitanici su naveli primjer nastave iz fizike. Tema sata bile su tekućine, a knjižničarka je čitala informativnu knjigu o vodi i vodila raspravu s učenicima (ibid.). Branch (2004) spominje kao učitelji-knjižničari trebaju dati učiteljima vremena i prostora da se prilagode na suradnju i da ne očekuju od njih da već u prvom pokušaju suradnje budu potpuno spremni dijeliti kontrolu. Također je važno da knjižničari razumiju kako učitelji osjećaju veliku odgovornost prema svojem razredu jer su s njima stalno pa mogu biti manje skloni eksperimentiranju i rizicima

(ibid.). Osim toga, treba imati razumijevanja i prema kolegama koji imaju manje iskustva u suradnji s ostalima pa će im možda trebati više vremena za prilagodbu.

Zajednički kontinuirani rad doprinosi stvaranju ugodnog ozračja, a Montiel-Overall (2008) spominje zajedničko planiranje, odnosno zajednički rad tri dana prije početka škole, na mjesečnim sastancima i stručnom usavršavanju svaki tjedan. U takvom se okruženju sudionici osjećaju kao da mogu u bilo kojem trenutku pristupiti svojem kolegi i dijeliti ideje, raspravljati o nekoj lekciji i mentorirati nove učitelje (ibid.). Planiranje i izrada rasporeda značajno mogu olakšati suradnju između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika škole. U istraživanju koje provodi Montiel-Overall (2008) djelatnici škole istaknuli su kako postoji formalno i neformalno planiranje. Formalno se odnosilo na unaprijed dogovoreno vrijeme u kojem se raspravlja, a neformalno se planiranje odnosilo na kratko, neplanirano sastajanje na hodniku, parkingu, kantini itd. Holmes i Tobin (2004) dijele stajalište da je dobro planiranje suradnje ključno za uspjeh. One su školska knjižničarka i nastavnica engleskog jezika u srednjoj školi u Kanadi te su zajedno provele projektnu nastavu. U prvoj su fazi detaljno planirale kurikulum, uzimajući u obzir potrebne sadržaje i kompetencije te organizaciju izvođenja nastave kad se radi zajedničko predavanje. U sklopu toga su procjenjivale znanja učenika o predmetu i njihove vještine, analizirale istraživačke materijale, odredile ciljeve i pripremile procjenu učeničkog rada i procesa suradnje. Zatim su napravile raspored, odredile kad će koja osoba govoriti na nastavi i napravile osnovni scenarij, odnosno što će svaka govoriti. To im je omogućilo da se međusobno ne prekidaju i ne ponavljaju više puta isto. Nakon što su nekoliko puta izvele takav nastavni sat, opustile su se i otvorio se prostor za spontanost i eksperimentiranje. S vremenom su naučile funkcionirati jedna s drugom i procijeniti prigodan trenutak da se jedna drugoj ubace u predavanje. U timskom poučavanju korisno je što jedan predavač može čuti pitanje ili vidjeti nejasnoću nekog učenika dok drugi predavač to ne uoči. Refleksija nakon svakog projekta i uključivanje učenika u procjenu vlastitog rada ključni su i pomažu identificirati što je odrađeno dobro, a što se može poboljšati (ibid.).

Orijentiranost prema djetetu, odnosno učeniku, zajedničko je školskom knjižničaru i odgojno-obrazovnim djelatnicima škole. Osobnu dobrobit učenika ispitanici istraživanja koje opisuje Montiel-Overall (2008) okarakterizirali su jednako važnom kao i njihov akademski uspjeh. Nekim učenicima s nižim socio-ekonomskim statusom osigurali su se obroci u školi, što je rezultiralo njihovim napretkom u školi, a učenicima se tijekom nastave generalno nudio individualan pristup (ibid.). Učitelji cijene raditi s knjižničarima koji su upoznati sa

standardima sadržaja i koji spremno raspravljaju o integraciji knjižnične nastave u lekcije koje se obrađuju. Znanje o izvorima koje knjižničari posjeduju vrlo je korisno za poučavanje i za uključivanje literature u nastavni sat, što također štedi vrijeme učiteljima (ibid.). Kad se govori o menadžmentu suradnje, ispitanici su naveli važnima jasne ciljeve, fleksibilan raspored i ravnatelja koji pruža podršku kao ključne za uspješno upravljanje (ibid.). Ispitanici su se složili da je vodstvo škole vrlo važno te da je ravnatelj taj koji je omogućio suradnju tako što je podržavao interakcije između učitelja i knjižničara te osigurao dovoljno vremena za realizaciju iste. Međutim, bili bi spremni na suradnju čak i ako ravnatelj nije zainteresiran za nju, zbog osobnog zadovoljstva koju njome stječu. Ukidanjem fiksnog rasporeda koji određuje kad koji razred dolazi u knjižnicu, povećala bi se mobilnost knjižničara da odlaze u razrede ili održavaju poučavanje u knjižnici kad je to prikladno. Ispitanici su istaknuli kako među sobom prepoznaju vođe, no to nisu oni djelatnici koji su dominantni ili se sami proglašavaju glavnima, već oni koji tretiraju druge kao ravnopravne, cijene njihovu stručnost i motiviraju (ibid.).

5. Inkluzija učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u školi

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2024) nalaže da svatko ima pravo na obrazovanje te svi učenici, prema svojim sposobnostima, trebaju imati jednake šanse u odgoju i obrazovanju. Školski sustav treba biti neutralan i uravnotežen te osigurati djeci pravo na dotok informacija i sadržaja koji se temelje na suvremenim obrazovnim i znanstvenim standardima, a koji se dijele na kritički, objektivni i pluralistički način.

Inkluzija je korak dalje od integracije, a inkluzivan pristup u odgoju i obrazovanju podrazumijeva prihvaćanje različitosti u razredu, školi i zajednici te jednako odnošenje prema svakoj osobi, bez obzira na njene posebne potrebe (Vican, 2013). Inkluzivno obrazovanje usmjerava se na obrazovne potrebe i sposobnosti svih učenika, a posebno onih koji su izloženi društvenoj isključenosti i marginalizaciji (Karamatić Brčić, 2011). Inkluzivnu kulturu škole stvaraju i razvijaju svi akteri – učenici, učitelji, ravnatelj i stručni suradnici, među kojima se nalazi i školski knjižničar, a inkluzija u obrazovanju je veliki korak prema inkluziji u društvu općenito. Iako je pojam inkluzije općeprihvaćen i nastoji ga se promicati, i dalje postoje mišljenja da je učenike s teškoćama najbolje staviti u neku specijaliziranu ustanovu, u isti razred, i dati edukacijskim rehabilitatorima da se njima bave. Unatoč tome što postoje učenici s teškoćama koji pohađaju posebne škole, brojni su učenici s teškoćama uključeni u redovne škole i razrede, u kojima imaju prilagodbu sadržaja. Stoga je važno raditi na promicanju inkluzije i u nju uključiti sve dionike odgojno-obrazovnog procesa.

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2024), obrazovanje učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama (daroviti učenici i učenici s teškoćama) provodi se u skladu sa Zakonom. Prema članku 65 Zakona, učenici s teškoćama su učenici s teškoćama u razvoju, učenici s teškoćama u učenju, problemima u ponašanju i emocionalnim problemima te učenici s teškoćama uvjetovanim odgojnim, socijalnim, ekonomskim, kulturalnim i jezičnim čimbenicima. Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (2015) ističe važnost inkluzije takvih učenika. U njemu je istaknuto kako se odgoj i obrazovanje učenika temelje na prihvatanju različitosti, osiguravanju uvjeta i potpore za ostvarivanje maksimalnog razvoja potencijala svakog učenika te izjednačavanju mogućnosti kako bi ti učenici postigli najveći mogući stupanj obrazovanja.

U srži školskih knjižnica leži važnost inkluzivnog okružja za sve korisnike knjižnice. Knjižnična se zajednica općenito usmjerava prema prihvatanju različitosti i širenju svijesti o različitim kulturnim i drugim zajednicama, a školska knjižnica nije izuzetak u tome (Aparac-Jelušić, 2019). Školske su knjižnice dužne poštivati etičke standarde, stavljati na prvo mjesto korisnike i svima osigurati jednake knjižnične usluge, bez obzira na osobna vjerovanja i stavove (IFLA, 2015). U UNESCO-ovom se Manifestu (1999) također ističe važnost jednakosti pri pružanju usluga svim korisnicima školske knjižnice – bez obzira na njihovu rasu, nacionalnost, vjeru, spol, dob i slično. Školska knjižnica je dužna osigurati prilagođene usluge i građu onima koji ih ne mogu koristiti na uobičajen način, primjerice djeca s teškoćama, a svaki oblik cenzure sadržaja je zabranjen (UNESCO, 1999).

Kod pružanja knjižničnih usluga, školski knjižničar bi trebao stavljati prava korisnika na prvo mjesto te biti nepristran u pružanju knjižničnih usluga, neovisno o vlastitim vjerovanjima i stavovima. Bez obzira na njihovu dob i sposobnosti, svi bi korisnici trebali biti jednako tretirani i trebala bi se poštivati njihova prava na informiranost i privatnost. Zaposlenici školske knjižnice trebaju se voditi temeljnim vrijednostima školskog knjižničarstva: privatnošću, demokracijom, intelektualnom slobodom, logičnošću, pismenosti i učenjem, pružanjem usluga, brigom o znanju i jednakošću pristupa znanju i informacijama za sve. Te su vrijednosti sukladne s Općom deklaracijom o ljudskim pravima i vrijednostima IFLA-e (IFLA, 2015).

5.1. Smjernice za inkluzivnu školsku knjižnicu i nastavu

Konvencija o pravima djeteta (UNICEF, 1989) navodi kako su, uz obrazovanje, aktivnosti u slobodno vrijeme, kultura, školske i sportske aktivnosti važne dimenzije djetetovog života, a djetetu se priznaje pravo slobodnog sudjelovanja u kulturnom životu i umjetnostima. Taj

segment svojeg života oni mogu značajno obogatiti u školskoj knjižnici, a školski knjižničar programima i aktivnostima koje provodi može pozitivno utjecati na učenike i doprinijeti inkluzivnom obrazovanju (Rakonić Leskovar, 2018).

Kompetencije školskog knjižničara uključuju znanje o teškoćama koje utječu na čitanje (IFLA, 2015). Školski knjižničar treba aktivno sudjelovati u inkluziji učenika s teškoćama i biti ravnopravno uključen u inkluzivan odgoj i obrazovanje, kao i ostali stručni suradnici. On provodi neposredan odgojno-obrazovni rad, a u radionice, aktivnosti i u nastavne sate koje sam knjižničar drži, treba uključivati sve učenike škole, a time i one koji imaju teškoće (Rakonić Leskovar, 2018).

Školska knjižnica mora imati pristup za osobe s invaliditetom te njezin prostor treba biti prilagodljiv kako bi se u nju lako mogle integrirati buduće promjene u školskom obrazovnom programu, nove tehnologije i različite aktivnosti. Na korištenje školske knjižnice imaju pravo svi učenici, učitelji, učitelji, odgajatelji, stručni suradnici i ostali zaposlenici škole, a programi i usluge knjižnice su besplatni (MZO, 2023). U Konvenciji (UNICEF, 1989) ističe se kako djeca imaju pravo na inkluzivne prostore, a školski knjižničar ima ulogu u organizaciji fizičkog prostora knjižnice tako da on nudi prostor za učenike u kojem su oni svi ravnopravni. Redovne škole često pohađaju osobe s motoričkim teškoćama i ima učenika koji koriste invalidska kolica za kretanje. Izrazito je važno da takvi učenici fizički mogu pristupiti školskoj knjižnici, a neke od prilagodbi prostora mogu biti: rampa, koja osigurava pristup knjižnici, police koje su svojom visinom pristupačne učenicima koji su u kolicima te dizalo ako je potrebno (Grašić-Kvesić, Ćurlić i Rašeta, 2018).

U radionice i aktivnosti, te u sklopu vođenja nastavnog sata, školski knjižničar treba uključivati sve učenike, tako i one s teškoćama. Smjernice za građu laganu za čitanje, iz IFLA-ine Sekcija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama, obrađuje različite skupine osoba s teškoćama koje mogu imati teškoća pri čitanju. Ističe uporabu informacijske tehnologije, koja može biti od pomoći, i širenje građe lagane za čitanje. Iako se u Hrvatskoj još ne proizvodi sustavno građa koja je objavljena u obliku laganome za čitanje, Smjernice svejedno mogu biti korisne školskom knjižničaru u njegovom radu jer mu nude izvor informacija i rješenja o inkluziji osoba s teškoćama u knjižnicu, što on može primijeniti na učenike škole (IFLA, 2005).

Ovisno o učenikovoju teškoći, knjižničar i odgojno-obrazovni djelatnici mogu prilagoditi pristup rada. Primjerice, u slučajevima raznih teškoća u učenju i u slučaju slabovidnih učenika, poželjne su sljedeće prilagodbe u radu: upotreba velikog fonta, masno otisnutih slova,

prilagodba tiska, odjeljivanje teksta u manje odlomke, korištenje određenog fonta, margina, proreda i poravnavanja teksta (ovisno o specifičnoj teškoći), pisanje velikim tiskanim slovima, uporaba slikovnih prikaza, ilustracija ili konkretnih predmeta, semantičko pojednostavljenje sadržaja, korištenje označivača, verbalno ili fizičko vođenje te isticanje ključnih pojmova sa strane. To je primjenjivo i na pristup knjižničnim zbirkama – školska knjižnica svojim učenicima treba pružiti građu u odgovarajućem obliku (ibid.). Osim toga, za učenike s oštećenjima vida trebale bi se osigurati i knjige na brajici te pisač na brajici, govorne knjige, zvučne novine, snimke govora, taktilne knjige, Kurtzweilerozvi čitaći aparat, igračke i drugi predmeti koje takvi učenici mogu osjetiti. Učenicima s oštećenjima sluha može se osigurati video građa s titlovima i prilagoditi telekomunikacijska oprema, što možda neće biti potrebno prilikom čitanja lektirnih djela, no hoće prilikom radionica, aktivnosti i proučavanja knjižnične građe u video i audio obliku (ibid.). Uz to, usmjeravanje učenika razgovorom, postavljanje poticajnih pitanja, igranje igara i kroz razne druge oblike kreativnog izražavanja, sadržaji i aktivnosti se mogu prilagoditi učenicima s teškoćama.

Suradnjom s lokalnom zajednicom može se produbiti kvaliteta inkluzije škole. Dobar primjer je Narodna knjižnica „Petar Preradović“ u Bjelovaru, koja organizira i provodi razne programe kojima nastoji educirati širu javnost o ljudima s teškoćama, a ujedno njima pružiti jednake prilike da sudjeluju u knjižničnim programima kao i ostali (Mikačević i Štivić, 2021). U sklopu toga, neke radionice i programi održavaju se i u školskim knjižnicama, a mogu poslužiti kao primjer dobre prakse školskim knjižničarima. Projekt „Peta“ održava se u Petoj osnovnoj školi Bjelovar, koja je specijalizirana ustanova za učenike s teškoćama u razvoju, a glavna tema je inkluzija. Program „Govorimo znakovni jezik“ održava se u školama u suradnji s Udrugom osoba oštećena sluha Bjelovar, a učenike se educira o gluhim i nagluhim osobama. U narodnoj se knjižnici također nude ručno napravljene taktilne slikovnice s tekstem na brajici za slabovidnu i slijepu djecu (ibid.).

U Zagrebu se također pruža mogućnost suradnje školske knjižnice s raznim ustanovama, kao što je, primjerice, Udruga za promicanje inkluzije. Njihova vizija je stvaranje društva u kojem osobe s intelektualnim teškoćama imaju jednake mogućnosti, njihova se ljudska prava poštuju i cijeni se njihov doprinos. U sklopu svojeg rada, često provode projekte i imaju gostovanja (Udruga za promicanje inkluzije, 2023). Osim toga, postoji niz drugih organizacija i udruga koje promiču inkluziju, kao što su Udruga gluhoslijepih osoba Dodir, Udruga Sunčev sjaj (za osobe s posebnim potrebama), Centar za autizam, Udruga djece s tjelesnim oštećenjima Caritasove kuće Blaženi Alojzije Stepinac i slično (Grašić-Kvesić, Čurlić i Rašeta, 2018).

6. Primjer dobre prakse: Osnovna škola Trnsko

Osnovna škola Trnsko zagrebačka je škola koju pohađa 590 učenika naselja Trokut i Trnsko. Škola ima raznovrsni školski kurikulum, obogaćen izvannastavnim aktivnostima, projektima i izbornim predmetima. Njihovi učenici uspješno sudjeluju na natjecanjima iz košarke, robotike, njemačkog i engleskog jezika i na filmskim festivalima. Od 2017. godine nose naziv Međunarodna eko škola te imaju Eko tim, EU tim i Tim za kvalitetu, čiji sudionici organiziraju razne projekte. U školi je zaposleno 48 učitelja, od kojih je njih 15 steklo naziv učitelja mentora i učitelja savjetnika, a jedan je voditelj Županijskih stručnih vijeća (Petrović, bez dat.). Od stručnih suradnika, u Osnovnoj školi Trnsko zaposlena je pedagoginja, defektologinja koja obavlja posao socijalne pedagoginje, psihologinja i školska knjižničarka. Ravnatelj kao glavne školske vrijednosti ističe demokraciju, multinacionalnost, multikulturalnost, toleranciju i suradnju. Ciljevi škole su poticati i omogućiti razvoj i napredak svakog učenika sukladno njihovim sposobnostima, razvijanje kreativnosti, kritičkog mišljenja, inovativnosti, samopouzdanja, socijalnih i komunikacijskih vještina, pobjedničkog duha, povjerenja u okružju škole te stjecanje osnovnih kompetencija potrebnih za život (ibid.).

6.1. Suradnja školske knjižničarke i odgojno-obrazovnih djelatnika Osnovne škole Trnsko

Zbog opsežne suradnje između školske knjižničarke i odgojno-obrazovnih djelatnika Osnovne škole Trnsko, utvrđene javno dostupnim kurikulumom, u ovoj će se školi istražiti suradnja navedenih djelatnika. Prije početka istraživanja, proučila se mrežna stranica Osnovne škole Trnsko i članci koje je pisala školska knjižničarka u suradnji s odgojno-obrazovnim djelatnicima, najviše s pedagoginjom i učiteljicama hrvatskog jezika.

Školska knjižničarka, Svjetlana Devčić, i pedagoginja, Biljana Manin, ističu kako je suradnja stručnih suradnika i učitelja ključna za stvaranje pozitivnog školskog ozračja. U njihovoj se osnovnoj školi zajedničkim snagama kontinuirano radi na obrazovanju učenika za komunikaciju i suradnju u digitalnom području. U svakodnevnoj komunikaciji s učenicima, stručni suradnici, učitelji i knjižničarka nastoje učenicima osvijestiti pravila komuniciranja te ponašanja na internetu (Devčić i Manin, 2020). 2018./2019. školske godine proveli su istraživanje na učenicima petih, šestih i sedmih razreda pod nazivom Elektroničko nasilje. Rezultati istraživanja pokazali su im da je potrebno kontinuirano raditi na digitalnom opismenjavanju učenika. 26,9% učenika odgovorilo je da se pronašlo u ulozi žrtve, 29,6% u ulozi promatrača, a 9,2% u ulozi počinitelja elektroničkog nasilja (ibid.). Nastavno na

istraživanje, školska knjižničarka i pedagoginja provele su pedagoške radionice naziva Elektronička pisana komunikacija te interaktivno predavanje pod imenom Prevencija i opasnosti nasilja na internetu. Naglasak se stavio na teme poštovanja internetskog bontona, zaštite osobnih podataka učenika i pisanja e-poruka u skladu s gramatičkim i pravopisnim pravilima. Osim toga, s učenicima su izradile digitalni školski časopis Trn, u kojem se njihovi radovi mogu objavljivati u sigurnom digitalnom okružju (ibid.).

Projektna je nastava, kao jedan od modernih oblika nastave, način na koji odgojno-obrazovni djelatnici škole mogu zajedničkim snagama obogatiti odgojno-obrazovni proces. Ona pozitivno utječe na motivaciju i aktivaciju učenika za učenje, razvoj digitalne pismenosti, jezično izražavanje, kreativnost, logičko zaključivanje, komunikaciju, suradnju, usvajanje općih informacija i usavršavanje vještina učenika (Visković, 2016). Projektna nastava se provodi u Osnovnoj školi Trnsko, a u njenom provođenju surađuju odgojno-obrazovni djelatnici. Tako su školska knjižničarka i učiteljica hrvatskog jezika zajedno radile na projektu Čuvari uspomena za učenike šestog razreda. Učenici su najprije istraživali što su i kako se izrađuju spomenar i leksikon, a kasnije su ih samostalno izrađivali. Pritom su uvježbavali svoje jezično izražavanje, bolje se upoznali i gradili međusobne odnose. Školska knjižničarka im je pričala o stvaranju spomenara i leksikona u njeno vrijeme te im je preporučila roman Tajni leksikon (Stjepanović, Devčić i Vuković, 2021).

Devetog se listopada svake godine u Osnovnoj školi Trnsko održava projekt Svjetski poštanski dan, u kojem učenici proučavaju načine komunikacije prije prevladavanja digitalne tehnologije. U suradnji s Hrvatskom poštom, školska je knjižničarka nabavila materijale za učenike, kao što su markice, razglednice, pisma, omotnice i brošure o nastanku i razvoju pošte (ibid.). U suradnji s pedagoginjom i učiteljicom, učenici 2. razreda izrađivali su vlastite poštanske markice, pisali pisma i razglednice te ih slali svojim razrednim kolegama. Još jedna godišnja tradicija je obilježavanje Dana hrvatskog jezika, koja se odvija u suradnji učitelja hrvatskog jezika i školske knjižničarke (ibid.). Učenici u razrednu kutiju ubacuju pogrešno napisane riječi, koje se na kraju mjeseca izvlače i uz pomoć Gramatike hrvatskoga jezika i Hrvatskog pravopisa se zaključuje o kakvoj je pogrešci riječ. Osim toga, na razrednom panou se svaki tjedan stavlja neki pridjev nepoznat učenicima, čije oni značenje moraju pronaći u Rječniku hrvatskoga jezika, vježbajući tako svoje istraživačke vještine. Za projekt Pišemo hrvatskim povijesnim pismima, knjižničarka je učenicima osigurala mnoštvo izvora informacija o glagoljici i ćirilici, a učenici su potom na pločicama od glinamola ispisivali tekst na odabranom pismu. Tijekom projekta Brežuljkasti zavičaji, knjižničarka je učenicima

ponudila materijale o zavičajima, a učiteljica hrvatskog jezika bavila se jezičnim izražavanjem učenika. Na kraju projekta učenici su izrađivali PowerPoint prezentacije, plakate i video isječke (ibid.).

Školska knjižničarka Osnovne škole Trnsko pokrenula je projekt Vježbe čitanja za učenike kod kojih se primjećuju teškoće prilikom čitanja. U suradnji s učiteljicama razredne nastave, obavljeno je testiranje učenika, među kojima su prepoznati oni kojima je potrebna dodatna vježba kod čitanja. Knjižničarka je s učenicima dogovorila da jednom tjedno dolaze u školsku knjižnicu, u trajanju jednog školskog sata, i vježbaju čitanje, rad na tekstu i razgovor o pročitanome (Devčić, 2016a). Cilj joj je, osim pomoći kod čitanja, bio poticanje čitalačkih navika, aktivnog slušanja i obogaćivanje rječnika. Aktivnosti su pozitivno utjecale na učenike pa su oni tako izgubili početni strah, opustili se i izgradili samopouzdanje. Češće su dolazili u knjižnicu i počeli su više čitati u slobodno vrijeme. Defektologinja je testiranjem utvrdila napredak učenika, a on se pratio i u suradnji s učiteljicama koje su čak primijetile popravljanje ponašanja kod učenika koje ranije nije bilo uzorno (ibid.). U suradnji s učiteljicama razredne nastave, školska je knjižničarka sudjelovala u projektu Čitajmo zajedno – čitajmo naglas: zaboravljene knjige. Cilj projekta bio je potaknuti zajedničko čitanje knjiga koje se nalaze u fondu školske knjižnice, a nisu u obveznoj lektiri (Devčić, 2016b). Učiteljice, školska knjižničarka i učenici 3. c razreda čitali su naglas, razgovarali o pročitanom, istraživali na različitim medijima i napravili film prema knjizi Priča o kravati autora Božidara Prosenjaka (ibid.).

U školskoj godini 2021./2022. učiteljica hrvatskog jezika i školska knjižničarka osmislile su i provele istraživanje među učenicima 6., 7. i 8. razreda Osnovne škole Trnsko. Rezultati su pokazali kako većina učenika uči u zadnji tren i znanje koje tako stječu je kratkoročno (Stjepanović i Devčić, 2022). 61,4% učenika izjavilo je kako u slobodno vrijeme ne čitaju knjige vlastitog izbora (u što se ne računa lektira), iz čega je uistinu vidljivo kako učenici sve manje i manje čitaju. Ta činjenica sa sobom donosi niz teškoća, kao što su teškoće kod koncentracije, razvoja kreativnosti, kritičkog načina mišljenja, promatranjem problema iz više kutova i teškoća pri učenju. Školska knjižničarka i učiteljica hrvatskog jezika ističu svoju zabrinutost takvim stanjem te su svjesne da je nužno poduzeti promjene (ibid.). Na temelju tog i ostalih istraživanja, organizirale su niz aktivnosti i projekata kako bi se usmjerile na razvoj čitalačke pismenosti kod učenika. Neki od primjera su lektira prema odabiru učenika, što im pruža samostalnost i slobodu, te projekt Mali čitači. Navedeni se projekt provodi u suradnji školske knjižničarke, defektologinje i učiteljicama razredne nastave. Na početku nastavne

godine učenici se testiraju tako da u određenom vremenu trebaju točno pročitati što više riječi, nakon čega oni jednom tjedno vježbaju čitanje i na kraju nastavne godine se opet testiraju kako bi se utvrdio napredak (ibid.).

Prema školskom kurikulumu Osnovne škole Trnsko za školsku godinu 2023./2024., vidljivo je kako se organiziraju razni projekti, programi i aktivnosti u suradnji školske knjižničarke i pedagoginje, učitelja razredne i predmetne nastave. Školska knjižničarka vrlo često surađuje s učiteljima hrvatskog jezika, a u neke se projekte, osim već spomenutih, uključuju i voditeljica produženog boravka i defektologinja. U projektu „Knjige koje putuju: Najpoznatije europske bajke“ knjižničarka i dvije učiteljice surađuju s Europskom komisijom i drugim osnovnim školama. U projekt „Čitanjem do uspjeha“ uključeni su knjižničarka, razrednice drugih razreda, pedagoginja, defektologinja i voditelji produženog boravka. Neke od ostalih aktivnosti u kojima surađuju školska knjižničarka i učitelji hrvatskog jezika su: projekti „Knjiški pratitelj“, „Bajkaonica“, „Kreativno pisanje“, „Pričam ti pričam“, „Mi novinari“ i „Dan bez veze“, natjecanje u znanju i kreativnosti „Čitanjem do zvijezda“ te dodatna i dopunska nastava hrvatskog jezika za prve razrede. U suradnji sa školskom pedagoginjom, knjižničarkom i nekim učiteljima, provode se projekti „Sigurnost na internetu“, „Slobodno vrijeme provedi čitajući časopise“ i „Zagrebe, sretan ti rođendan!“. Školska knjižnica nije uključena samo u projekte vezane uz čitanje, hrvatski jezik te medijsko i digitalno opismenjavanje, nego i u projekte širih tematika, kao što su „Dnevnik dobrih anđela“, „EU dan ekohrane“ i „Škola kroz četiri godišnja doba – naše drvo“ (Školski kurikulum Osnovne škole Trnsko, 2023).

7. Istraživanje: suradnja školske knjižničarke i odgojno-obrazovnih djelatnika

Osnovne škole Trnsko

Tijekom pregleda postojeće literature, primijećen je nedostatak istraživanja o suradničkim odnosima školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika u Hrvatskoj. Ovaj rad polazi od pitanja što to leži u središtu suradničkih odnosa u školi, specifično u suradnji školskog knjižničara i ostalih odgojno-obrazovnih djelatnika. Cilj rada je istražiti dosadašnje iskustvo i mišljenje ispitanika vezano uz suradnju školskog knjižničarke i odgojno-obrazovnih djelatnika Osnovne škole Trnsko te identificirati njezin utjecaj na učenike i kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa. Osnovna škola Trnsko poslužit će kao primjer dobre prakse suradnje između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika, što je utvrđeno nakon provedene stručne pedagoške prakse u istoj školi, u akademskoj godini 2022./2023 i nakon proučavanja školskih materijala, dostupnih putem interneta.

7.1. Metodologija istraživanja

Iz cilja istraživanja proizlaze sljedeća istraživačka pitanja:

1. Kako suradnja između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika utječe na kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa?
2. Koji su ključni čimbenici koji potiču ili koče suradnju između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika?
3. Koje su karakteristike uspješne suradnje između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika?
4. Kako konkretne aktivnosti koje zajednički provode školski knjižničar i odgojno-obrazovni djelatnici utječu na sve učenike, uključujući i one s posebnim potrebama?

Primjer dobre prakse Osnovne škole Trnsko može poslužiti kao okvir za buduća istraživanja u području suradnje u hrvatskim školama, a samoj školi Trnsko može omogućiti refleksiju vlastite prakse. Za prikupljanje podataka koristila se kvalitativna metodologija istraživanja. Provedeni su polustrukturirani intervjui sa školskom knjižničarkom, pedagoginjom i učiteljima, čiji se broj prilagodio dobivenim informacijama – kad su se informacije krenule ponavljati, stalo se s uvođenjem novih ispitanika, tj. učitelja. Kako bi se osigurale čim veća otvorenost, sigurnost, detaljnost, opuštenost i iskrenost ispitanika, intervjui su bili provedeni pojedinačno.

Sljedeća pitanja služila su kao vodilja za polustrukturirani intervjui sa školskom knjižničarkom, pedagoginjom i učiteljicom. Preuzeta su iz istraživanja koje su proveli Hara i suradnici (2003) te iz istraživanja Montiel-Overall (2008), a prilagođena su kontekstu istraživanja ovog rada, smještenom u Osnovnoj školi Trnsko.

Pitanja za pedagoginju i učiteljicu:

1. Što suradnja sa školskom knjižničarkom znači za Vas?
2. Na kojim područjima surađujete sa školskom knjižničarkom?
3. Koji su čimbenici za Vas pokretači suradnje?
4. Koji su za Vas čimbenici koji koče suradnju?
5. Što Vas motivira na suradnju sa školskom knjižničarkom?
6. Kako pronalazite vremena za suradnju sa školskom knjižničarkom?
7. Kako teče proces planiranja, organizacije i ostvarivanja suradnje?
8. Možete li navesti primjere konkretnih aktivnosti koje ste proveli u suradnji sa školskom knjižničarkom?

9. Kako se suradničke aktivnosti prilagođavaju inkluzivnom pristupu?
10. Možete li navesti primjer uspješne suradnje sa školskom knjižničarkom u kojoj ste sudjelovali? Što je tu suradnju učinilo uspješnom?
11. Možete li navesti primjer neuspješne suradnje sa školskom knjižničarkom u kojoj ste sudjelovali? Što je tu suradnju učinilo neuspješnom?
12. Što činite u situacijama kad školska knjižničarka ne dijeli Vaše mišljenje i svjetonazor vezan uz suradnju?
13. Koje osobine mora imati osoba s kojom stupate u suradnju, u ovome slučaju školska knjižničarka, da bi suradnja bila ugodna?
14. Koji su učinci suradnje koje vidite na svojim učenicima?

Pitanja za školsku knjižničarku:

1. Što suradnja s odgojno-obrazovnim djelatnicima znači za Vas?
2. Na kojim područjima surađujete s odgojno-obrazovnim djelatnicima?
3. Koji su čimbenici za Vas pokretači suradnje?
4. Koji su za Vas čimbenici koji koče suradnju?
5. Što Vas motivira na suradnju s odgojno-obrazovnim djelatnicima?
6. S kojim odgojno-obrazovnim djelatnicima najviše surađujete?
7. Kako pronalazite vremena za suradnju s odgojno-obrazovnim djelatnicima?
8. Kako teče proces planiranja, organizacije i ostvarivanja suradnje?
9. Možete li navesti primjere konkretnih aktivnosti koje ste proveli u suradnji s odgojno-obrazovnim djelatnicima?
10. Kako se suradničke aktivnosti prilagođavaju inkluzivnom pristupu?
11. Možete li navesti primjer uspješne suradnje s odgojno-obrazovnim djelatnicima u kojoj ste sudjelovali? Što je tu suradnju učinilo uspješnom?
12. Možete li navesti primjer neuspješne suradnje s odgojno-obrazovnim djelatnicima u kojoj ste sudjelovali? Što je tu suradnju učinilo neuspješnom?
13. Što činite u situacijama kad odgojno-obrazovni djelatnici ne dijele Vaše mišljenje i svjetonazor vezan uz suradnju?
14. Koje osobine mora imati osoba s kojom stupate u suradnju, u ovome slučaju odgojno-obrazovni djelatnici, da bi suradnja bila ugodna?
15. Koji su učinci suradnje koje vidite na svojim učenicima?

7.2. Rezultati istraživanja

Nakon provedenih individualnih polustrukturiranih intervjua sa školskom knjižničarkom, pedagoginjom i učiteljicom hrvatskog jezika, došlo se do zaključka kako su se odgovori počeli ponavljati pa se stalo s uvođenjem novih ispitanika. Dobiveni rezultati bit će analizirani prema pitanjima za intervju. Pod svakim pitanjem bit će opisivani i tumačeni odgovori svih triju sudionica.

1. Što suradnja s odgojno-obrazovnim djelatnicima/školskom knjižničarkom znači za Vas?

Svi odgojno-obrazovni djelatnici škole surađuju sa školskom knjižničarkom – učiteljice razredne nastave, stručna služba i učitelji predmetne nastave, istaknule su ispitanice ovog istraživanja. Školska knjižničarka, Svjetlana Devčić, ističe kako suradnja s odgojno-obrazovnim djelatnicima za nju znači otvorenost za tuđe ideje i rado uključivanje u nove projekte, a kaže kako njoj nikada ne manjka ideja te se opisuje kao perfekcionista.

Barbara Martinec, učiteljica hrvatskog jezika, navodi kako joj je suradnja sa školskom knjižničarkom bitna i često surađuje s njom: „Suradnja mi je prvenstveno važna na početku godine oko lektira, odabira projekata, dakle kad se radi nastavni plan i program. Unaprijed dogovorimo projekte i tijekom godine se najviše vidi naša suradnja“.

Za školsku pedagoginju, Biljanu Manin, suradnja sa školskom knjižničarkom znači podizanje kvalitete suradnje odgojno-obrazovnih djelatnika Osnovne škole Trnsko sa školskom knjižnicom na veću razinu. Kao jednu od prednosti njihove osnovne škole pedagoginja navodi: „Jedna smo od rijetkih škola kod kojih je školska knjižničarka doista stručni suradnik, ravnopravan ostalima“. Dok školska knjižničarka nije radila kod njih, pedagoginja navodi da su u knjižnici većinom radile osobe koje su se bavile posudbom i vraćanjem knjiga, dok trenutna knjižničarka surađuje u svim segmentima škole. Pedagoginja smatra kako knjižničarka značajno doprinosi kvaliteti suradnje i njihove škole u raznim područjima te o njoj ima visoko mišljenje: „Ona meni jako puno znači, zajedno držimo radionice, ona ih također sama drži, djeca ju jako vole, pristupačna je, aktivna je u kulturnoj i javnoj djelatnosti škole, a kad je potrebna zamjena ode bez problema i uvijek ima pripremljenu neku radionicu koju odradi s djecom. Meni je jako važan član i vrlo je oplemenila naše odnose sa školom“. Kao primjer dobre suradnje spominje projekt na kojem školska knjižničarka radi s defektologinjom, s učenicima koji imaju teškoće u čitanju, te navodi kako im te radionice puno pomažu. Osim toga, naglašava kako nema aktiva u školi s kojim ona nema neki doticaj.

2. Na kojim područjima surađujete s odgojno-obrazovnim djelatnicima/školskom knjižničarkom?

Školska knjižničarka ističe kako se ne može izdvojiti jedno područje na kojem se najviše surađuje. Kroz njezine odgovore i primjere projekata, vidljivo je kako puno surađuje s odgojno-obrazovnim djelatnicima u području razvoja čitalačkih navika, čitanja s razumijevanjem, pisanja, razvoja digitalne i medijske pismenosti i osvješćivanja opasnosti na internetu. Ističe kako s pedagoginjom ima jako opsežnu suradnju. Primjerice, imaju složene dječje časopise na gornjem katu, u prostoru za sjedenje, koje svakog ponedjeljka mijenjaju. Namijenjeni su učenicima da kvalitetno iskoriste vrijeme kad nešto čekaju, npr. djeca koja ne idu na vjeronauk i imaju slobodan sat. Suradnja na području razvoja čitanja i pisanja najčešća je s učiteljima hrvatskog jezika. Primjerice, u sklopu projekta Kockom do priče, pod mentorstvom knjižničarke i u suradnji s učiteljicom hrvatskog jezika te učiteljicom engleskog i njemačkog jezika, učenici su pisali priče uz pomoć didaktičkih kockica s motivima. Osim toga, u vrijeme korone su istraživali su se digitalni alati, poput Book creatora, Story Jumpera i Emazea, koje knjižničarka smatra vrlo korisnima.

Učiteljica hrvatskog jezika navodi kako s knjižničarkom surađuje na projektima kojima je cilj poticanje čitanja, kao što je Čitanjem do zvijezda i na raznim drugima. Zajedno surađuju i na obilježavanju nekih obljetnica, kao što su Dan kravate, Dan kulturne baštine, Svjetski dan pošte i Dan škole (u sklopu kojeg organiziraju školsku priredbu). Puno surađuju na školskom listu, odnosno digitalnom časopisu Trn. Školski list pišu učenici, jedna od učenica je urednica i imaju novinarsku skupinu u kojoj učenici rade istraživanja, a u tome ih vode odgojno-obrazovni djelatnici. Uz učenicu, učiteljica Martinec je ove godine urednica, a školska knjižničarka je njezina zamjenica te šalje njoj i ostalim učiteljima predmetne i razredne nastave razne materijale. Prošle godine obilježavali su 60 godina škole pa su uključili i pedagoginju te su školska knjižničarka i pedagoginja provodile istraživanja i pisale znanstvene članke.

Pedagoginja ističe da sa školskom knjižničarkom na radi samo na promicanju čitanja, već i na svakodnevnom životu, koji obuhvaća korištenje interneta, promet, kulturno obogaćivanje i slično. Kao važan dio suradnje sa školskom knjižničarkom izdvaja nabavu knjiga za edukaciju učitelja i odabir stručne literature. Surađuju puno na medijskoj kulturi i u tom području imaju nekoliko projekata, zatim na temi sigurnosti na internetu i domoljublja te pomažu učenicima na različite načine, a školska je knjižničarka najviše uključena u pomoć pri čitanju i pisanju.

3. Koji su čimbenici za Vas pokretači suradnje?

Na temelju razgovora s ispitanicama, kao neke od glavnih čimbenika koji pokreću suradnju navodile su karakterne osobine svojih suradnika, odnos koji s njima imaju, zajedničke ciljeve i interes prema dobrobiti učenika.

Školska knjižničarka kao glavni čimbenik koji pokreće suradnju ističe učenike i povratnu informaciju koju dobije od njih, s čime se pedagoginja i učiteljica također slažu. Ljubaznost od kolega s kojima surađuje joj je također neizmjenjivo važna. Kaže kako je ona uvijek prema svima srdačna, a svoje privatne brige i probleme ostavlja po strani i ne donosi ih u radni odnos niti u odnos s učenicima. Svjesna je da se ne može sa svima raditi jednakim intenzitetom, stoga se najviše oslanja na krug učitelja hrvatskog jezika, razredne nastave i školsku pedagoginju. U njih ima povjerenja i osjeća određenu sigurnost: „Znam da njima mogu poslati poruku u 11 navečer, o nečemu čega sam se sjetila, i oni će reći: *riješit ćemo sad ili sutra ujutro u pola 7*“.

Pedagoginja je važnim pokretačem istaknula korist koju za učenike ima suradnja, odnosno projekti: „Ja nisam tu da budem iznad djece, već da ih vodim, a gdje god vidim korist učenika, u to uključim i knjižničarku“. Lako joj je surađivati sa školskom knjižničarkom, a opisuje ju kao obrazovanu osobu s osobinama timskog igrača. Navodi kako su si međusobno „kliknule“, već dugo zajedno rade i u svojem su radu komplementarne, odnosno nadopunjuju se.

Učiteljica hrvatskog jezika stavlja razumijevanje na prvo mjesto, a uz njega vedar duh. Voli kad su njezini suradnici pozitivni, puni razumijevanja, optimistični i opušteni te kad otvoreno komuniciraju: „Ja sam po prirodi vedra i nasmijana i onda me koči kad je netko ozbiljniji, imam dojam da će sve morati biti savršeno i da će nastati panika ako nešto slučajno krene po zlu. Volim kad si možemo otvoreno reći: „ovo je dobro“ ili „nemoj tako, ne izgleda dobro“. Ja sam oduvijek otvorena i ne znam za drugačije. Volim opuštenost i da se ne vrši pritisak na nekome ako se nešto ne stigne jer smo škola koja ima jako puno projekata i uključeni smo u sve i svašta“. Svjesna je kako se može dogoditi da zbog količine i opsega posla netko nešto zaboravi, no u takvim joj je situacijama važno da suradnik ima razumijevanja, ali i da je svjestan da se trebaju poštivati dogovoreni rokovi i dovršiti projekt. Navodi kako joj je zato ugodno raditi s knjižničarkom jer posjeduje te osobine, a također ju opisuje kao velikog perfekcionista. Ističe kako su ona i knjižničarka karakterno vrlo slične pa su nesporazumi svedeni na minimum i mogu otvoreno komunicirati oko svega, bez straha da će se ona druga uvrijediti. Tako navodi primjer kad je ona u sklopu nekog projekta fotografirala plakat pa je knjižničarka smatrala da fotografija može biti malo bolja: „Ja sam joj dala mobitel da ona fotografira i nitko se nije naljutio. To je vjerojatno tako jer je i knjižničarka takva osoba, da je ona više zatvorena, onda bih se možda i ja zatvorila“. Sviđa joj se takav odnos i takva komunikacija jer kaže kako u

vremenskoj stisci nema nekad vremena raditi analizu nećijih osjećaja nego se zadatak treba brzo obaviti.

4. Koji su za Vas čimbenici koji kočće suradnju?

Školsku knjižničarku u suradnji s određenim kolegama koči manjak entuzijazma, gledanje isključivo vlastite koristi sudjelovanja u nekom projektu i nedovoljna uključenost u suradnju.

Ne voli raditi s ljudima u koje nema povjerenja i od kojih ne osjeća povjerenje prema sebi, na koje se ne može osloniti, koji nisu otvoreni kao ona i koji ne bi uložili sebe u neki projekt poput nje: „Ja sam malo dosadnjikava jer sam baš perfekcionista“. Kao primjer svojeg perfekcionizma navodi primjer suradnje s učiteljicom Martinec. Kad su se pripremale za zajedničko izlaganje u Gradskoj knjižnici, učiteljica je poslala knjižničarki što je pripremila za izlaganje i rekla joj da joj se javi ako nešto treba promijeniti. Knjižničarka ju je odmah nazvala i učiteljica ju je u šali pitala što je pogriješila, znajući da je ona zasigurno pronašla nešto što se može popraviti. Knjižničarka navodi kako je ta situacija bila popraćena smijehom jer se njih dvije dovoljno dobro poznaju, no izražava svoju svijest da postoje ljudi koji bi ju krivo shvatili kad bi ona svakog puta pronašla nešto što se može unaprijediti. S nekim ljudima niti ne pokušava ulaziti u suradnju jer smatra da bi bilo nepotrebnih komplikacija. Kad se radi o nekom dodatnom angažmanu, poput rada na nekom projektu, ne voli kad ju druga osoba pita kakve on ili ona imaju koristi od sudjelovanja u tome. Navodi kako ne treba u svemu tražiti korist nego pomoći i izaći u susret drugima kad im je to potrebno. Ističe kako se u tim situacijama nužno ne odmakne od njih, ali budući da postoji puno odgojno-obrazovnih djelatnika škole, uvijek se može pronaći netko tko joj više odgovara za suradništvo pa takvim kolegama češće pristupa.

Učiteljica navodi njoj kako suradnju otežavaju hladnoća i zatvorenost suradnika. Nije joj ugodno raditi s takvim osobama, ali s takvima u školi baš niti ne surađuje. Ne voli ulaziti u projekt s nekim tko nema isti način razmišljanja jer će to otežati cijeli proces, a kad planiraju projekte svatko oko sebe okupi suradnike s kojima zna da će ga najlakše ostvariti. Uglavnom radi na projektima povezanim s njezinim predmetom, hrvatskim jezikom, a ako se radi o drugoj tematici, promisli može li projekt biti koristan učenicima ili njezinom osobnom razvoju. S druge strane, ako ravnatelj odredi tko će sudjelovati u projektu, suradnici stave svoje različitosti sa strane i obave zadatak. Na pitanje ispadnu li takvi projekti manje uspješno, učiteljica odgovara negativno: „Ja ću obaviti svoj dio, ti svoj i naći ćemo se na pola“. Ako suradnici nisu zadovoljni međusobnim ponašanjem ili stavovima, dok god oni nisu štetni za projekt, neke se stvari prešute i odrade zadatak. U početku joj je bilo teže odbiti projekte koji

ju baš ne zanimaju: „Mlad si, želiš se dokazati pa na stranu staviš neke svoje osjećaje i želiš sudjelovati. No, sad više ne sudjelujem kad vidim da od tog projekta nema ništa osim što će meni pisati negdje da sam ga radila i kad ne vidim kako bih mogla doprinijeti tom projektu“.

Unatoč tome što joj je osobnost suradnika važna, pedagoginja ne odabire s kime će surađivati samo na temelju njegove osobnosti. S nekima joj je suradnja ugodnija, a drugima se ponekad treba postaviti malo strože i službenije: „Sa svim ljudima u školi mora se surađivati, ali ovisi koji je oblik suradnje. S nekim ljudima to nije suradnja, već moram kolegi dati konkretan zadatak, odnosno reći mu što on mora napraviti.“ U radu sa školskom knjižničarkom pedagoginja ne pronalazi čimbenike koji bi kočili njihovu suradnju. Međutim, razmišljajući općenito, kazuje kako u učiteljskom vijeću ima 54 sudionika i nisu svi jednako susretljivi i otvoreni, a neke čak opisuje inertnima. Bez obzira na to, smatra kako se posao treba obaviti u skladu s kurikulumom. Ako netko od kolega s kojima surađuje ne pokazuje preveliku angažiranost i suradljivost, onda je potrebno toj osobi direktno reći: „Izvoli, obavi ovo, bilo bi potrebno i lijepo da to odradiš“, navodi pedagoginja. Spominje kako će uvijek rado uskočiti u pomoć svojim kolegama, a kao primjer navodi situaciju kad neki razrednik treba pomoć, pa mu ona ili drugi stručni suradnik ponude da će napraviti ili održati radionicu s učenicima umjesto njega.

5. Što Vas motivira na suradnju s odgojno-obrazovnim djelatnicima/školskom knjižničarkom?

Kao glavnu motivaciju za suradnju s odgojno-obrazovnim djelatnicima, sve su sudionice navele učenike.

Školsku knjižničarku motivira kad vidi kako se učenici dive onome što su sami napravili i izradili te kad su uzbuđeni, a to ju potiče da se što više druži s njima. Uvidjevši da projekti i aktivnosti koji se provode u suradnji s drugim odgojno-obrazovnim djelatnicima iznimno pozitivno utječu na učenike, motivirana je na daljnju suradnju s njima. Također joj vjetar u daju povratne informacije od roditelja, posebice one o napretku učenika nakon odrađenih vježba čitanja. Izdvojila je primjer jedne učenice koja je svakodnevno dolazila u knjižnicu posuđivati knjige. Knjižničarka ju je jednom prilikom zamolila da joj nešto pročita, budući da stalno posuđuje knjige, i shvatila kako djevojčica ne zna čitati, što je potvrdila kroz razgovor s učiteljicom. Ispostavilo se kako je učenica dolazila u knjižnicu jer je voljela knjižničarku, koja je to shvatila kao motivaciju da joj pomogne pa su zajedno radile na unaprjeđenju njezinih čitalačkih vještina.

Pedagoginja ističe kako ju na suradnju s knjižničarkom motivira njihova komplementarnost i zajednička ljubav prema učenicima. Sretne su kad oni napreduju i kad se djeca, koja imaju nisko samopouzdanje i teškoće u radu, kroz projekte krenu osjećati zadovoljno i korisno.

S učenicima kao središnjim izvorom motivacije slaže se i učiteljica. Kad vidi da su učenici uzbuđeni, radosni i zainteresirani, to ju potiče da takve aktivnosti nastavi, čak i kad su joj one teške i naporne za izvoditi. Učenici uživaju u njima jer se odmaknu od nastavnog sadržaja, odnosno gradiva, koje je njoj ipak malo draže, priznaje učiteljica: „Imam motivaciju oraspoložiti ih i nagraditi za sve što rade tijekom cijele godine“. Na njezinu motivaciju utječu i zanimljivost projekta te sama školska knjižničarka. Navodi kako se knjižničarka i ona međusobno motiviraju i ohrabruju, posebice u trenucima kad imaju puno toga za obaviti i kad im bude teško: „Knjižničarka mi zna reći da sam sve dosad dobro napravila i da ću stići sve dovršiti, da malo odmorim, a da ću idući dan nastaviti i dovršiti“. Međusobno si olakšavaju rečenicama: „Još samo dva dana“, „Kao što smo sve dosad uspjele, tako ćemo i ovo“ i „Možemo mi to!“.

6. S kojim odgojno-obrazovnim djelatnicima najviše surađujete?

Ovo pitanje bilo je namijenjeno samo za školsku knjižničarku. Što se tiče predmetne nastave, knjižničarka naglašava kako najviše surađuje s učiteljicama hrvatskog jezika, a od stručne službe s pedagoginjom. Spomenula je situaciju kad je jedna kolegica došla na razgovor za posao i ravnatelj ju je pitao kako vidi suradnju sa školskom knjižničarkom. Ravnatelj joj je rekao kako bi, čim bi ušla u školsku knjižnicu, bila uključena u barem šest projekata. Tako je knjižničarka već ove godine u suradnji s novom psihologinjom, koja je došla u školu prošle godine, odradila projekt Sigurnost na internetu, koji je ranije radila s pedagoginjom. Za sebe kaže kako nije nametljiva, ali vrlo rado stupa u suradnju sa svima koji su za nju otvoreni te uvijek ima nešto isplanirano: „Nećete nikada doživjeti da ste došli kod mene u knjižnicu, pitali me što se događa ovaj tjedan i da vam ja kažem ništa“. Osim toga, knjižničarka spominje kako je u uredništvu školskog lista Trn pa u tom aspektu opet surađuje sa svima.

7. Kako pronalazite vremena za suradnju s odgojno-obrazovnim djelatnicima?

Školska knjižničarka navodi kako je škola dinamično okružje i znaju se dogoditi nepredvidive stvari koje nisu bile planirane, poput potrebe za zamjenom nekog učitelja i slično. Pomaže kolegama kao zamjena na nastavnom satu kad je to potrebno. Kad se to dogodi neočekivano, nema vremena za planiranje i ne postoji prethodna priprema za izvođenje nastavnog sata pa se školska knjižničarka mora snaći u trenutku. Svako svoje slobodno vrijeme koristi za školu, npr.

kod kuće na računalu provodi sate u planiranju ili uređivanju digitalnih sadržaja za knjižnicu. Vrlo rijetko ide na bolovanje te odrađuje stručna usavršavanja koja mora, a dodatna preskače jer takvo vrijeme iskorištava za rad na projektima. Međutim, navodi kako ju ponekad manjak vremena i želja za čim boljom izvedbom nekog projekta ili aktivnosti umore: „U težnji za savršenstvom iscrpiš sebe i ljude oko sebe“.

Učiteljica hrvatskog jezika slaže se s knjižničarkom u tome da se rad u sklopu nekog projekta rijetko završava unutra zgrade škole. Komunikaciju sa suradnicima često nastavlja kod kuće, preko telefona, poruka ili adrese elektroničke pošte jer radni dan ponekad nije dovoljno dugačak. Sa školskom knjižničarkom se oko nekog projekta konzultira za vrijeme odmora, pauza ili bilo kojeg slobodnog trenutka izvan ili unutar škole: „Kad imam slobodni sat ili neku rupu u danu, onda dođem kod knjižničarke pa se dogovorimo. Kad smo suprotna smjena, ponekad dođem ranije u njezinu smjenu i odradim s njom sastanak. Nisu to strogi sastanci, nego najčešće dogovor uz kavu“.

Pedagoginja kazuje kako u pronalaženju vremena za suradnju sa školskom knjižničarkom nema problema. Svaki ponedjeljak imaju dogovore za taj tjedan, a nekad i za malo duži vremenski period, naprave plan i po tom se planu postupaju. Važno je da se odradi ono što se mora prema kurikulumu, no uvijek obogaćuju program dodatnim sadržajima. To pripisuje dobroj dinamici suradnje, stručnosti i zainteresiranosti nje i knjižničarke: „Vrlo smo educirane, zainteresirane za svoj posao i izuzetno nam je bitno dobro planiranje i priprema, tad nemamo problema“. S druge strane, spominje kako postoje stručni suradnici koji misle da njihov posao završava kad izađu iz zgrade škole: „Ima onih koji misle da se radi šest sati, no mi imamo plan i program napravljen za osam sati dnevno i za toliko dobivamo plaću, prema tome, u ta dva sata stigne se okrenuti svijet, a kamoli pripremiti za neki projekt“. Kad im sine nova ideja, školska knjižničarka i pedagoginja vrlo brzo realiziraju suradnju, kazuje pedagoginja. Svaka je u nečemu više vješta, pa tako knjižničarka voli popuniti projekt različitim sadržajima, dok pedagoginja smatra kako ona ima više iskustva kako složiti pedagošku radionicu. Tijekom školske godine javljaju se periodi kad ima više obaveza, kao što je slučaj tijekom upisa u prvi razred, kad se rade pripreme, godišnji plan i kurikulum ili u ožujku dok su nacionalni ispiti, na kojima je pedagoginja koordinatorka: „U tih mjesec dana mora se pripaziti da se ostali segmenti posla ne zanemare“. Tad mora raditi nešto duže nego inače, ali kaže kako kroz školsku godinu ne mora kod kuće izdvajati puno svojeg slobodnog vremena za rad na školi.

8. Kako teče proces planiranja, organizacije i ostvarivanja suradnje?

Učiteljica hrvatskog jezika navodi kako se pred kraj jedne školske godine dogovaraju planovi za sljedeću godinu, no ideje im dolaze već tijekom godine pa tako navodi primjer kako su već dobile ideju kako će iduće godine obilježiti Noć knjige. Planiranje i organizacija događaju se laganijim tempom kroz cijelu školsku godinu, a konkretne se aktivnosti i projekti utvrđuju pred početak nove školske godine, kazuje školska knjižničarka. Navodi kako ona već tijekom cijele godine dobiva ideje što bi mogli raditi iduće godine, a često ju inspiriraju predavanja i ideje njezinih kolega: „Ja volim čuti tuđe ideje, to mi je dovoljno da mi lampica odmah zasvijetli i sjetim se što bih ja mogla“. Ona izrađuje svoj godišnji plan i program te kaže kako se nikad nije dogodilo da se njen plan nije realizirao, već se samo dodatno obogatio sadržajima, odnosno „poduplao i utrostručio“.

Učiteljica navodi kako obično uspoređuju što su radile trenutne školske godine i na koji način te planiraju što će iduće godine drugačije napraviti i kako će to unaprijediti. Vrše *brainstorming* i zapisuju bilješke te krajem godine naprave skicu. Prije početka iduće školske godine, u kolovozu, naprave konkretni plan i dogovore konačne aktivnosti, kada će ih provoditi i koje će učenike uključiti. Doduše, učiteljica tad još ne zna kojim će točno razredima predavati pa kad krene nastavna godina dogovore se koji će točno razred u čemu sudjelovati.

Pedagoginja opisuje proces planiranja suradničkih projekata na sljedeći način: na početku školske godine napravi se kalendar rada škole, a knjižničarka radi plan kulturne i javne djelatnosti. U zbornici je izvješen plan aktivnosti koje se rade van klasične nastave, za mjesec dana unaprijed. Obično se radi o projektima, radionicama, izložbama i slično. Aktivnosti se već znaju od početka školske godine, rasporede se po mjesecima, tjednima i danima te dogovore koji će razredi i odgojno-obrazovni djelatnici biti uključeni: „Zatim krećemo na organizaciju – prvo pripremamo materijale, a zatim odredimo tko, gdje i kada i onda odradimo zadatak“. Pedagoginja spominje kako svaka tri mjeseca imaju razredna vijeća na kojima odluče što će se još dodatno raditi, s kim i slično. Uz to, stručne suradnice svakog tjedna suradnice imaju timske sastanke s ravnateljem i zajednički dogovaraju aktivnosti u školi.

9. Možete li navesti primjere konkretnih aktivnosti koje ste proveli u suradnji s odgojno-obrazovnim djelatnicima?

Školska knjižničarka navodi kako godišnje provodi barem 4 do 5 projekata, odnosno aktivnosti, u suradnji s odgojno-obrazovnim djelatnicima. U Osnovnoj školi Trnsko nastoji se povećati interes učenika za čitanjem lektira i obogatiti takve nastavne sate, na čemu često zajednički rade školska knjižničarka i učiteljice razredne nastave i hrvatskog jezika. Primjerice, u

aktivnosti imena Lektira na drugačiji način, knjižničarka i učiteljica drugog razreda održale su zajednički sat lektire Stanari u slonu. Čitale su priču naglas, učenici su izražavali svoje osjećaje, zapažanja i mišljenje te povezivali priču sa svakodnevnim životom i vlastitim iskustvima. Književna djela im se nastoje približiti na kreativan i njima zanimljiv način, pa su tako učenici pod vodstvom učiteljice i knjižničarke interpretirali lekturu Priče iz davnine u obliku *kamišibaj* kazališta. Kroz projekt Literarni kreativci učenici su pisali sastavke trodijelne strukture te razvijali vještinu pisanja i kreativnog mišljenja, a kroz Čitanjem do zvijezda surađivale su knjižničarka i učiteljica hrvatskog jezika.

Učiteljica navodi kako školska knjižničarka često dolazi održati nastavni sat kod njezinih učenika, a oni ju jako vole jer su uvijek organizirane kreativne radionice: „Tad znaju da ih pustim s glagolima i glagolskim vremenima pa mogu raditi nešto kreativno“. U sklopu Svjetskog dana pošte izrađivali su razglednice i poštanske markice, za Dan kravate izrađivali svoje kravate, a na Dan kulturne baštine učili su o hrvatskoj kulturnoj baštini. Prošle su godine čitali Ružno pače povodom Dana tolerancije, a nakon toga djeca su raspravljala o toleranciji, različitosti i prihvaćanju pa su time obuhvatili čitalački dio i temu za sat razrednika. Školska je knjižničarka, dakle, zaista uključena u sve, a učiteljica spominje kako nije nužno uključena samo u nastavni sat hrvatskog jezika, već i u sat razrednika, građanski odgoj i ostalo.

Povodom Međunarodnog dana kulturne baštine provode se projekti Dan kravate, u suradnji s učiteljicom hrvatskog jezika, i Zagrebe, sretan ti rođendan. Škola je od Grada Zagreba dobila slikovnice o Zagrebu, koje su pedagoginja i knjižničarka upotrijebile u projektu Zagrebe, sretan ti rođendan. U tom projektu učenici trećeg razreda sudjeluju u radionici, nadopunjavaju svoje znanje o Zagrebu, rješavaju mozgalice i slično. Pedagoginja i knjižničarka zajednički pišu neke stručne članke, primjerice članak u časopisu Hrčak pod nazivom „Suradnja knjižničara i pedagoga na unaprjeđivanju prevencije školskog neuspjeha“.

U svojem radu odgojno-obrazovni djelatnici, a posebice školska knjižničarka, koriste razne digitalne alate. Story Jumper često se koristi za obilježavanje raznih obljetnica i značajnih datuma, kao i za prezentiranje učeničkih radova. Primjerice, povodom Mjeseca hrvatske knjige 2019. učenici drugog razreda, pod vodstvom školske knjižničarke i svoje učiteljice, izradili su svoju slikovnicu, inspiriranu pročitanoj pričom Harfistica. Tako učenici od prvog do četvrtog razreda često izrađuju svoje slikovnice u tom alatu, uz pomoć knjižničarke i svojih učiteljica. Osim toga, kroz Story Jumper prenijeli su i učeničke radove povodom Dana hrvatske glagoljice i glagoljaštva, Međunarodnog dana žena i projekta Nedovršena priča, u kojem su učenici nakon pročitanoj književnog djela osmislili i napisali različite završetke priče. U alatu Emaze

napravljena je virtualna izložba koja prikazuje kulturnu i javnu djelatnost Osnovne škole Trnsko, povodom Međunarodnog dana pismenosti. Pomoću Book Creatora izrađene su razne virtualne knjige u suradnji školske knjižničarke i mnoštva učitelja, kao što je knjiga za Dan planeta Zemlje, koju su učenici uz vodstvo izradili i pisali u nju savjete o zbrinjavanju otpada, knjige učeničkih radova povodom Godine čitanja, Međunarodnog dana materinjeg jezika, Noći knjige, Međunarodnog mjeseca školskih knjižnica, Međunarodnog dana kulturne baštine, Dana zahvalnosti za plodove zemlje i slično. Godina 2021. proglašena je Godinom čitanja pa je jedan od brojnih načina obilježavanja iste bio u suradnji školske knjižničarke i učiteljice jednog četvrtog razreda – čitala se i analizirala priča Zvonimira Baloga, a potom izrađivao strip prema priči.

U vrijeme korone, u sklopu projekta Knjige koje putuju, školska je knjižničarka napravila virtualnu izložbu pomoću Emaze alata, u suradnji s učiteljicom prvog razreda. Knjige iz Europske komisije su im stigle u školu, knjižničarka je fotografirala naslovnice knjiga na jezicima europskih zemalja i pronašle su u školi govornike nekih od tih jezika, među kojima su bili neki učenici i djelatnici, uključujući ravnatelja. Svatko od njih je na jednom jeziku pročitao isti odlomak knjige, što se snimalo i objavilo u sklopu virtualne izložbe. Osim toga, s učiteljicom je organizirala kratko okupljanje i fotografiranje njezinih učenika s knjigama, uz tadašnje propisane mjere, odnosno medicinske maske i rukavice. Dok je trajala pandemija, u vrijeme Uskrsa knjižničarka je u suradnji s učiteljicama razredne nastave pomoću Book Creatora izradila virtualnu izložbu s učeničkim radovima. Ističe da je važno prilagoditi se bez obzira na vrijeme i prostor. Osim toga, sudionice su imale opsežan projekt s Hrvatskom poštom, koji je trajao cijelu godinu, a u sklopu kojeg su imali su izložbu u Knjižnici Savski Gaj. Pošta je poslala školi mnoštvo markica, a učenici su potom izrađivali svoje markice, razglednice i pisma.

Primjeri konkretnih aktivnosti koje pedagoginja provodi u suradnji sa školskom knjižničarkom su: Mediji i dječji razvoj; eTwinning projekt naziva Stoti dan škole, koji je ove godine nosio temu nošenja s neuspjehom; Sigurnost na internetu, koji održavaju svake godine s učenicima od 4. do 8. razreda i roditeljima učenika 5. razreda; radionice povodom Dana sigurnijeg interneta; Dabrići, bistrići, program za napredne učenike drugih razreda, na kojem su zajednički radile ona, knjižničarka i učiteljice. Program je služio kao priprema darovite djece – učiteljice su radile obrazovni dio, pedagoginja učenje o učenju, a knjižničarka čitanje. Prevencija školskog neuspjeha i ovladavanje procesom učenja projekt je koji podrazumijeva rad s učenicima kojima treba pomoć u učenju, a vodi ga pedagoginja, dok joj školska knjižničarka

puno pomaže oko učenika koji trebaju unaprijediti kulturu usmenog i pismenog izražavanja. Prometna učilica je projekt kojeg rade svake godine za učenike od 1. do 8. razreda, odnosi se na sigurno snalaženje u prometu, a organizatori su MZO, Carnet i policija. Pedagoginja i školska knjižničarka su puno surađivale u vrijeme pandemije koronavirusa te su imale digitalne radionice i aktivnosti. Puno su govorile o učenju tijekom pandemije, odnosno kako organizirati učenje kod kuće. Na mrežnoj stranici škole postavljale su edukativne materijale, pedagoške radionice, interaktivna predavanja, kao što je Prevenција i opasnost od nasilja na internetu. Još neki od projekata na kojima su surađivale su: Zdrava prehrana, 10 pravila za tvoje zdravlje, 10 pravila za zdravu prehranu i Čuvamo zdravlje – pravila rada u covid uvjetima. Pedagoginja ističe kako se raznolika lica uključuju u svaki projekt na kojem rade: „Jedanput je uključen aktiv boravaka, jedanput su treći razredi, jedanput svi viši i tako dalje“.

10. Kako se suradničke aktivnosti prilagođavaju inkluzivnom pristupu?

U projekte i aktivnosti koje se provode u suradnji školske knjižnice i odgojno-obrazovnih djelatnika Osnovne škole Trnsko nastoji se uključiti učenike različitih sposobnosti i mogućnosti. Školska knjižničarka je mišljenja da svako dijete ima potencijal u nekom području i treba ga se poticati na njegov razvoj: „Sve što radim, radim kako bih uključila čim više različite djece, one koja mogu i one koja ne mogu. Dijete koje je na jednom području neuspješno, na drugom će biti više uspješno od druge djece. Svatko treba dobiti priliku.“ Kao primjer je spomenula jedno dijete koje nije toliko uspješno u područjima u kojima drugi učenici jesu, koje je unatoč svojim specifičnostima izradilo izvrstan plakat za u sklopu jednog projekta u školi. Kao još jedan primjer inkluzije može poslužiti projekt Knjige koje putuju, odrađivan za vrijeme pandemije i opisan u prethodnom pitanju. Osim što su govornici jezika europskih zemalja čitali svatko na svojem jeziku odlomak knjige, jedna je osoba iščitavala i na znakovnom jeziku.

Knjižnica Osnovne škole Trnsko u svojem fondu ima građu laganu za čitanje, koja učenicima s teškoćama u čitanju može olakšati praćenje priče. Ona obuhvaća iste lektire koje svi učenici imaju, ali pisane većim fontom, sa svakom rečenicom u posebnom retku i slično. Osim toga, knjižničarka održava preventivni program Prevenција školskog neuspjeha kroz čitanje s razumijevanjem, kojeg provodi od 2012. godine s učenicima drugih razreda koji imaju teškoće s čitanjem. Skupine su vrlo male, a ove godine sudjeluju maksimalno četiri učenika po grupi. Na početku, u suradnji s defektologinjom, provodi test brzog čitanja, a učenici koji mogu pročitati manje od 30 riječi u minuti uključuju se u program. Jednom tjedno nalaze se u knjižnici. Takve učenike opisuje kao često uplašene i nesigurne, slabo čitaju i ne znaju

razgovarati o pročitanome. Njihov prvi susret uvijek posveti tome da ih motivira: „Ja ih uvjerim da će oni biti bolji (u čitanju) od svojih kolega u razredu, što neki zaista ostvare“. Nakon radionica čitanja, učenici napreduju te neki od njih mogu pročitati čak duplo više riječi u minuti nego što su mogli na početku, a neki su brže napredovali u čitanju od onih koji nisu išli na vježbe čitanja. Imala je jednog učenika s kojim je radila godinu dana, koji je bio vrlo preplašen, ali je brzo napredovao pa je čak sudjelovao na natjecanju Lidrano sa svojim monologom, što knjižničarka s ponosom sažima jednom rečenicom: „Sve što uložiš u dijete vrati se barem 20 puta jače“. Kad primijeti da netko ima baš veliku teškoću pri čitanju i da se ne može opustiti pred drugim učenicima, onda s njim radi individualno. Navodi primjer jednog učenika s kojim je radila pet godina na vježbama čitanja, imao je razne teškoće i obiteljske probleme, a na kraju su ostvarili veliki napredak. Ističe kako je za projekt poput toga potrebno puno vremena i upornosti.

Kao najbolji primjer inkluzije učenika s teškoćama u zajedničke aktivnosti pedagoginja navodi upravo vježbe čitanja koje knjižničarka radi s učenicima jer rade u maloj grupi, uče se suradnji, koncentraciji i praćenju teksta, što puno doprinosi njihovom napretku i tome da se dobro osjećaju. Spominje kako se znalo dogoditi da su djeca koja su imala lošu tehniku čitanja toliko napredovali da su se natjecali na državnom natjecanju u recitiranju na Lidranu: „To je bio put od teškoće do darovitosti“.

Učiteljica hrvatskog jezika navodi kako prilagodba za učenike s teškoćama ne funkcionira tako da se njima daje potpuno drugačiji sadržaj nego im se isti prilagodi na određeni način. Uključeni su na različite načine, ovisno o tome koja je teškoća u pitanju. Djeca koja imaju veće teškoće imaju asistenta u nastavi pa im oni pomažu. Primjerice, kad je u pitanju kreativan rad, neke se upute prilagode učenicima s teškoćama. Kad se obilježava Dan kravate, učenici ukrašavaju svoje kravate riječima na glagoljici. Oni s teškoćama u pisanju tada trebaju napisati samo jedno slovo umjesto cijele riječi ili im učiteljica unaprijed izreže slova od kolaža pa ih oni lijepe na kravate. Učenicima s teškoćama u čitanju smanji se sadržaj kojeg trebaju pročitati te oni nekad dobiju verziju iste priče u obliku slikovnice kako bi lakše pratili. U to spadaju i lektire, u čijem izboru pomaže školska knjižničarka: „Imam učenicu koja baš ne čita, tako da tu pomaže knjižničarka oko odabira slikovnica“.

Školska knjižničarka ističe kako se više bavi učenicima s teškoćama nego darovitima jer smatra da je njih potrebno više uključivati u razne projekte i aktivnosti: „Vjerujem da više treba pomoći djeci koja hoće, a teško im je. Ako je dijete sposobno nešto samo odraditi, ono će to napraviti uz moju pomoć ili bez nje. Djetetu koje ima teškoću je teško i sa mnom, a pogotovo

kad je sam“. Svoje vrijeme radije usmjeruje nekome kome treba pomoć, a naglašava kako su daroviti učenici uvijek uključeni i prisutni u nečemu, ali im se manje posvećuje. Pedagoginja navodi kako se darovite učenike uključuje u izradu plakata, postavljanje izložbi, održavanje prezentacija za, primjerice, Dan Europe, kad se obrađuje tema opasnosti od nasilja na internetu uključuje se dosta učenika koji su vješti u korištenju interneta itd.

Za projekt Čitanjem do zvijezda ne javljaju se učenici s teškoćama u čitanju zbog količine drugog gradiva koje imaju, zaključuje učiteljica. Učenici koji sudjeluju većinom su oni koji već čitaju, a učiteljica ističe kako im je želja potaknuti na sudjelovanje i one koji nisu baš čitači, no s obzirom na količinu knjiga i opsežnost ne žele se svi prijaviti. Stoga zaključuje kako je taj projekt složeniji i više usmjeren na napredne učenike. Stoga, učenike s teškoćama uključuje se u svakodnevne projekte, kao što je obilježavanje nekih važnih obljetnica. Primjerice, bili su uključeni u projekt Knjige koje putuju i izrađivali su plakate za bajke, a jedna učenica s prilagodbom sadržaja napravila je natuknice opisujući jednu od bajki. Daroviti su učenici više uključeni u Čitanjem do zvijezda jer oni jako vole čitati, iako taj projekt nije nužno pokrenut za darovite. Oni tad budu oslobođeni Lektire po izboru, no učiteljica navodi kako toj djeci to nije nužno motivacija jer oni ionako puno čitaju. Osim toga, školska knjižničarka i pedagoginja u suradnji s učiteljicama provode program za darovite učenike: Dabrići, bistrići, program za napredne učenike drugih razreda.

11. Možete li navesti primjer uspješne suradnje s odgojno-obrazovnim djelatnicima u kojoj ste sudjelovali? Što je tu suradnju učinilo uspješnom?

Učiteljica hrvatskog jezika kao primjer vrlo uspješne suradnje navodi projekt Čitanjem do zvijezda – učenici čitaju tri knjige, jedna pripada obaveznoj lektiri, a druge dvije biraju osnivači projekta, one pronadu učenike koji žele sudjelovati i onda se natječu na kvizu. Ove godine uspjeli su doći do završne, odnosno državne razine natjecanja. U tom projektu joj knjižničarka pomaže nabaviti knjige i ponudi joj ono što imaju u knjižnici, ovisno o broju knjiga i slično. Uspješnost ovog projekta, kao i ostalih na kojima radi s knjižničarkom, pripisuje međusobnoj iskrenosti, otvorenosti, komunikaciji i uloženom trudu i vremenu.

Školska knjižničarka i pedagoginja složile su se oko iznimno uspješnog projekta na kojem su zajednički radile. Radi se o izlaganju koje su održale na državnom skupu Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, u Opatiji. Tema je bila nasilje na internetu, a njih dvije su provele istraživanje u školi o tim oblicima nasilja, a zatim su napravile radionicu s prezentacijom na tu temu, koju su održale u svim razrednim odjelima od 4. do 7. razreda i na kraju su održale

izlaganje na HPKZ-u. Knjižničarka je opisala ravnateljevo zadovoljstvo njihovom suradnjom: „bio je ponosan jer smo mi provele istraživanje, dobile korisne rezultate i nismo došle tamo s nečijom prezentacijom i izvukle tuđe citate“.

12. Možete li navesti primjer neuspješne suradnje s odgojno-obrazovnim djelatnicima u kojoj ste sudjelovali? Što je tu suradnju učinilo neuspješnom?

Ispitanice istraživanja navode kako nisu imale primjer međusobne neuspješne suradnje, a razlog pronalaze u tome što većinom imaju slobodu birati s kime će surađivati. Budući da si međusobno odgovaraju i dovoljno se dobro poznaju, nisu imale situaciju kad im je neki projekt pošao po krivu. Pedagoginja ističe kako sa školskom knjižničarkom nije imala suradnju koja je bila neuspješna jer imaju osobnosti koje si međusobno odgovaraju te si pružaju razumijevanje i profesionalnost s kojom odrade bilo koji zadatak.

Školska knjižničarka ističe kako ne voli kad netko ulazi u projekte i aktivnosti samo gledajući vlastitu korist te ne voli neljubazne i razdražljive osobe: „Imam osjećaj da mi takva osoba uzima energiju i onda se ja trošim, mislim si radim li ja nešto krivo i gubim vrijeme na preispitivanje zbog nečijeg karaktera“. Stoga zaključuje kako je moguće birati s kime ćeš od svojih kolega surađivati, dok se isto ne bi trebalo primjenjivati na učenike, već s njima svima želi raditi, bez obzira na to jesu li problematični po ponašanju.

„Nemam primjer neuspješne suradnje u smislu da nije funkcionirala, ali bilo je situacija kad sam znala reći da mi je nešto previše i da sljedeće godine neću opet imati takav projekt“, započela je učiteljica. Navodi kako razlog tome nije školska knjižničarka, već količina posla koju pojedini projekti obuhvaćaju. Kao primjer navodi projekt Čitanjem do zvijezda i objašnjava njegovu zahtjevnost: „Trebate i vi pročitati te knjige, napisati bilješke, pripremiti učenike, voditi ih na županijsko ili državno natjecanje“. Ponekad joj bude teško balansirati privatni i poslovni život, no kad ju djeca radosno upitaju hoće li i iduće godine ponoviti neku aktivnost, bude joj drago zbog njihovog interesa i odluči nastaviti. „Nije mi bila još nijedna suradnja koju sam smatrala potpunim promašajem, već mi je jednostavno bilo previše posla. Ipak, uvijek odlučim da ću nastaviti i sljedeće godine. Mislim da je to zato što smo knjižničarka i ja stvarno kliknule kao osobe, a da smo više različite možda bi to bilo drugačije“, zaključuje učiteljica.

13. Što činite u situacijama kad odgojno-obrazovni djelatnici/školska knjižničarka ne dijele Vaše mišljenje i svjetonazor vezan uz suradnju?

Školska knjižničarka navodi kako izbjegava naći se u situaciji da mora surađivati s nekime s kime ne dijeli mišljenje ili svjetonazor, ako je to moguće. Međutim, svjesna je da su njezini kolege različiti i opisuje sebe kao prilagodljivu osobu koja nije sklona sukobima. Ipak, ako može birati, upušta se u suradnju s onima koji imaju slične interese poput nje i onima kojima može vjerovati: „Kad god ulazim u suradnju ili neki projekt, uvijek biram osobu od povjerenja. Ne tražim ja da je meni netko nužno tu kao oslonac, ali moramo biti jednako uključeni jer u slučaju da se meni nešto dogodi, mora netko biti tu da nastavi i završi projekt“. Kao primjer dobrog suradnika prema kojem ima povjerenje ističe školsku pedagoginju, koju opisuje vrlo sličnom sebi, samo malo direktnijom.

Učiteljica se može pohvaliti time da se ona i knjižničarka većinom oko svega slažu, a kad bude nekih različitih mišljenja, otvoreno si ih mogu reći. Međusobno si ne zamjeraju i imaju razumijevanja jedna prema drugoj. Ne dovode se u situacije da jedna drugoj prigovaraju jer nešto nije obavljeno kako je ona druga to zamislila, a učiteljica ističe kako joj je teško surađivati s osobama koje su takvoga karaktera: „Ako se od mene nešto traži i ja to ne napravim kako druga osoba očekuje, nas dvije o tome komuniciramo. Često ljudi nisu dovoljno otvoreni jedni prema drugima“, što može biti plodno tlo za akumuliranje emocija i nerazriješenih sukoba. Ona smatra da suradnici moraju dijeliti isti cilj, a u interesu im treba biti da se posao čim bolje obavi pa se trebaju podijeliti prema svojim sposobnostima, odnosno da svatko odradi dio koji mu najbolje ide. Smatra kako je kazivanje vlastitog mišljenja izazovno, ali znatno lakše kad surađuje s nekim pred kim može biti otvorena: „Na izražavanju svojeg mišljenja radimo svakodnevno, što nije uvijek lako i treba uvijek birati u kojoj situaciji ćemo ga izreći. To je lakše kad uđete u projekt s nekim s kim želite, stoga između školske knjižničarke i mene nema puno sukoba“.

Pedagoginja ističe kako ona i knjižničarka nisu jednako svjetonazorski usmjerene, npr. nemaju potpuno iste političke stavove, no smatra kako to ne bi smjelo utjecati na njihovu suradnju i na posao koji obavljaju jer im je krajnji cilj ipak isti, a vezan je uz dobrobit učenika: „Mislim da je odlika dobrog čovjeka i profesionalca da sa svima može surađivati jer privatne stvari ne mogu utjecati na posao. Mene ne zanimaju tuđi svjetonazor, politička orijentacija, boja kože, nacionalnost – zanima me čovjek. Postavim se prema svakome s poštovanjem i to isto tražim prema sebi“. Ako joj poštovanje nije uzvraćeno, nastoji to dati do znanja, ali shvaća kako ne postoji idealni odnos. Svjesna je svojih specifičnosti, kao i specifičnosti svojih suradnika, pa na primjeru sebe i školske knjižničarke opisuje: „Možda sam ja koji put malo previše britka i brza. Školska knjižničarka je puno emotivnija od mene, nježnija je, a ja ne mogu biti pedagog

s nježnijom strukturom, moram biti vrlo stabilna“. Pedagoginja kaže kako učenicima puno znači što su ona i knjižničarka u dobrim odnosima, a također im njihov odnos služi kao pokazatelj da „ponekad dvije različite osobe imaju zajedničkih točaka“. Ističe kako je normalno da svatko ima vlastitih nezadovoljstava i tužnih osjećaja, no oni ne bi smjeli značajnije utjecati na poslovnu izvedbu te bi se projekti trebali odrađivati s profesionalnošću.

14. Koje osobine mora imati osoba s kojom stupate u suradnju, u ovome slučaju odgojno-obrazovni djelatnici, da bi suradnja bila ugodna?

Kao ključne osobine koje njezini suradnici trebaju imati, školska knjižničarka ističe iskrenost na prvom mjestu, zatim zainteresiranost za ono što se radi i empatiju. Empatija joj je vrlo važna jer se radi s učenicima različitih profila i sposobnosti te vjeruje kako zaista moraš voljeti djecu u ovome poslu. Iznimno cijeni ljubaznost i ona joj je važnija od stručnosti suradnika za vlastito područje: „Ja sam dosta osjećajna osoba, emocije meni igraju veliku ulogu u životu. Kad si ljubazan sve mi je lakše, a kad je netko razdražen i nervozan, ako je i najveći stručnjak na ovome svijetu, ja nemam potrebu biti u blizini takve osobe“.

Učiteljica kao ključne osobine za uspješnu suradnju ističe također iskrenost, komunikativnost, puno razumijevanja za posao koji rade, svijest o odgovornosti i količini posla, želju za napredovanjem i učenjem kako na sebi, tako i od drugih. Na taj način mogu vidjeti što rade dobro, a što mogu unaprijediti. Iako priznaje da je otvorena komunikacija ponekad izazovna, neizmjereno ju cijeni: „Koliko god bilo teško, iskreno mi reci je li ovo dobro ili ne, da znam na čemu sam, a ne da se gura nešto pod tepih ili da se nešto napravi samo da se obavi“. Smatra kako tijekom suradnje nije dobro pretjerivati ni u čemu i da se ne želi dovesti u situaciju da ima previše projekata pa da njihovo kvalitetno izvođenje postane nemoguće.

Kako bi joj suradnja bila ugodna, pedagoginja kao ključne osobine ističe stručnost i spremnost na rad u paru ili timu: „Trebalo biti obrazovana osoba, kompetentna za područje na kojem se radi i imati kvalitete timskog igrača“.

15. Koji su učinci suradnje koje vidite na svojim učenicima?

Školska knjižničarka, učiteljica hrvatskog jezika i pedagoginja uviđaju niz pozitivnih utjecaja koje njihova suradnja ima na učenike.

Školska knjižničarka primjećuje da projekti i aktivnosti koje provodi u suradnji s ostalim odgojno-obrazovnim djelatnicima pozitivno utječu na samopouzdanje učenika i na njihov napredak u određenim područjima, posebice u području čitanja i pisanja. Primjerice, oni učenici koji dolaze u školsku knjižnicu na vježbe čitanja postaju sigurniji u sebe, više nisu

plašljivi te imaju brži napredak u čitanju od učenika koji uopće niti nisu imali teškoće s istim. Učenička kreativnost i mašta razvijaju se kroz radionice, a pogotovo u pisanju samostalnih priča. Knjižničarka vjeruje kako su učenici vrlo motivirani i puno se više trude kad osjete da su dobrodošli sudjelovati i uključiti se u aktivnosti: „Vi morate jako malo dati sebe da biste dobili od njih dobru povratnu informaciju i dobar rad. Ako dijete osjeti da ga stvarno želite u svojoj ekipi, dobijete nešto 10 puta jače nego ste mislili da ćete dobiti“. Ističe kako je njoj dovoljna potvrda da su učenici zadovoljni kad ju pitaju, vezano uz neku aktivnost: „hoćemo li to raditi i sljedeći put?“. Učenici postaju entuzijastični i zainteresirani za rad, a to najviše prepoznaje kod čitalačkih radionica, koje djelomično odrađuju u školskoj knjižnici, a djelomično u razredu. Spominje kako se nekad pojavi i pokoji učenik koji kaže da mu je radionica bila dosadna, no ona to poštuje i uči ostale učenike na tom primjeru da svatko ima pravo na svoje mišljenje.

Učiteljica ističe kako se kroz projekt Knjige koje putuju učenici kulturno obogaćuju jer uče o knjigama i književnicima na drugim jezicima; Lektira po izboru im olakšava čitanje lektirnih djela i vole kad im knjižničarka dođe na nastavni sat, a u projektu za Dan kravate učenici istražuju i izrađuju kravate te pišu na glagoljici. Učiteljica navodi kako se učenicima dolaskom u peti razred otvore vidici o šarolikim prilikama koje dobivaju svojim obrazovanjem: „Kad dođu u peti razred, oni misle da postoje samo bilježnica, radna bilježnica i udžbenik te vjeruju kako će samo pisati i učiti. Ne znaju koliko mi toga za njih pripremamo, od medijske kulture, projekata, različitih aktivnosti poput radijske skupine, novinarske skupine i slično“. Osim što se učenicima otvaraju vidici, otvaraju se i odgojno-obrazovnim djelatnicima te nauče da osim strukturirane nastave koju odrađuju prema kurikulumu, imaju prostora za još mnogo toga pa im je svima lakše i ljepše raditi zajedno: „Učenici zaista procvjetaju kad vide da mogu čitati nešto što nije samo lektira, izrađivati nešto u sklopu hrvatskog jezika, a ne samo učiti glagolska vremena. Tad oni sami meni dođu s mnoštvom ideja što bismo mogli raditi“.

Pedagoginja primjećuje kod učenika veliki uspjeh u nekim kasnijim izvannastavnim aktivnostima, kao što su debate, Lidrano ili natjecanja u robotici. Plod suradnje je da su djeca naučila raditi u timu, naučili su kako učiti, čitati s razumijevanjem i razmišljati, što pedagoginja smatra važnim i za umjetnička i za STEM područje.

8.1. Analiza rezultata istraživanja

Rezultati istraživanja dali su odgovore na istraživačka pitanja postavljena na početku.

1. Kako suradnja između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika utječe na kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa?

Suradnja između školske knjižničarke i odgojno-obrazovnih djelatnika Osnovne škole Trnsko utječe iznimno pozitivno na kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa u školi. Suradnjom se jačaju međuljudski odnosi između kolega i njihova suradnja ima niz pozitivnih utjecaja na učenike. Ona obogaćuje učenike raznovrsnim sadržajima i jača njihove životne i akademske vještine, što doprinosi boljem odgojno-obrazovnom iskustvu. Zajedničko kombiniranje znanja i snaga odgojno-obrazovnih djelatnika i školske knjižničarke utječu pozitivno na vještine čitanja i pisanja učenika, njihovu motivaciju, entuzijazam, razvoj kreativnosti, kritičkog mišljenja te se pruža podrška individualnim potrebama učenika i razvoju njihovih potencijala. Odgojno-obrazovnim djelatnicima i učenicima se otvaraju vidici, kreativniji su u zajedničkom radu, puni su ideja i nastavni proces im je ugodniji i ljepši.

2. Koji su ključni čimbenici koji potiču ili koče suradnju između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika?

Ključni čimbenici koji pokreću suradnju odgojno-obrazovnih djelatnika i školske knjižničarke Osnovne škole Trnsko su karakterne osobine suradnika koje su one procijenile poželjnima, međusobna komplementarnost, koja im omogućava da čine dobar tim i nadopunjuju se, zajednički ciljevi, čiji je fokus uvijek stavljen na dobrobit i korist učenika, te osjećaj povjerenja i sigurnosti, koji im omogućuje da si međusobno budu oslonac i da mogu komunicirati o projektima i izvan radnog vremena.

S druge strane, čimbenici koji koče njihovu suradnju uključuju: zatvorenost i hladnoću suradnika, što za ispitanice proces suradnje čini nelagodnim, manjak entuzijazma i angažmana u nekom projektu, nedovoljna uključenost te usmjerenost isključivo na vlastitu korist. Ističu kako različiti stavovi i razmišljanja mogu otežati suradnju u nekim situacijama, primjerice kad se neki zadatak treba obaviti brzo i učinkovito, ali su spremi raditi zajedno i staviti svoje neslaganje sa strane za dobrobit projekta.

3. Koje su karakteristike uspješne suradnje između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika?

Karakteristike uspješne suradnje između školske knjižničarke i odgojno-obrazovnih djelatnika su osobine suradnika, zajednički ciljevi, stručnost i profesionalnost, otvorena komunikacija i pozitivni utjecaji koje suradnja ima na njih i njihove učenike. Osobine suradnika koje sudionice opisuju poželjnima su: iskrenost, ljubaznost, vedar duh, zainteresiranost, otvorena

komunikacija, pozitivnost, empatija, zainteresiranost i angažiranost za projekte, odgovornost, timski duh, želja za napredovanjem i učenjem te stručnost u svojem području. Uspješna suradnja leži u zajedničkim ciljevima, a vidljiva je u nizu pozitivnih utjecaja koje ima na učenike, npr. stvaranje sadržaja koji su učenicima zanimljivi te potiču njihovu motivaciju i entuzijazam za rad. Profesionalnost u suradnji je važna, posebice kad osobe koje surađuju ne dijele iste svjetonazore i mišljenja vezana uz određeni projekt ili aktivnost pa je u takvim situacijama važno ostati smiren te poticati otvoreno kazivanje vlastitog mišljenja i iskrenost, a neke različitosti premostiti u svrhu izvršenja projekta. Iako je otvorena komunikacija izazovna, važna je za rješavanje potencijalnih problema i uspješnost suradnje.

4. Kako konkretne aktivnosti koje zajednički provode školski knjižničar i odgojno-obrazovni djelatnici utječu na sve učenike, uključujući i one s posebnim potrebama?

Konkretne aktivnosti koje su odgojno-obrazovni djelatnici i školska knjižničarka Osnovne škole Trnsko zajednički provodili pružaju podršku svim učenicima, uključujući one s posebnim potrebama, te značajno doprinose njihovom odgojno-obrazovnom iskustvu. Prema mišljenju ispitanica, sadržaji nastali u suradnji školske knjižničarke i učitelja učenicima su zanimljiviji nego sadržaji koje obrađuju samo s učiteljicom. Vidljivi su pozitivni učinci zajedničkih projekata na čitanje i pisanje s razumijevanjem, medijsku i digitalnu pismenost učenika, povećavaju se njihova entuzijastičnost i motivacija za rad, kulturno se obogaćuju, uče se timskom radu i uče kako učiti. Učenicima s posebnim potrebama nude se razne prilagodbe kako bi oni mogli ostvariti svoje potencijale pa tako učenici koji su imali teškoće u čitanju pokazuju napredak nakon sudjelovanja na radionicama čitanja te se okušavaju i uspješni su u raznim natjecanjima, jačaju samopouzdanje, nestaje im strah i imaju bolji akademski uspjeh. Daroviti učenici također imaju podršku u obliku nekih projekata kao što su Čitanjem do zvijezda i Dabrići, bistrići, u sklopu kojih unaprjeđuju svoje znanje i vještine te zadovoljavaju svoj interes za čitanjem.

9. Zaključak

Školski knjižničar je stručni suradnik koji ima iznimno važnu ulogu u razvoju učeničkih sposobnosti povezanim s upravljanjem znanjem, čitanjem, digitalnom i informacijskom pismenosti, istraživačkim vještinama, kritičkim mišljenjem i kreativnosti. Kroz suradnju s ostalim odgojno-obrazovnim djelatnicima nastoje se jačati i razvijati te vještine, a korištenjem informacijsko komunikacijske tehnologije u nastavi oni tome znatno doprinose. Osim na

području pružanja podrške učenicima, oni surađuju i na provedbi stručnog usavršavanja nastavnog osoblja, izgradnji predmetnih zbirki, povezivanju s lokalnom zajednicom te u istraživačkim projektima i uvođenju inovacija u odgoj i obrazovanje. Najčešće prednosti njihove suradnje su: razvoj vještina kod učenika, povećan akademski uspjeh, unaprjeđenje kurikuluma i donošenje inovacija, povećan interes učenika za čitanje i knjižnicu, profesionalni razvoj djelatnika i bogatstvo suradnje zbog raznolikosti perspektiva sudionika. Poteškoće s kojima se mogu susresti su različitost u stavovima, nepovjerenje, ograničeno vrijeme i pretrpanost kurikuluma, strah od gubitka kontrole, nedostatak potpore ravnatelja, različit način rada i tradicije te teškoće kod integracije tehnologije u nastavu. Tijekom provođenja suradničkih projekata, na umu se trebaju imati učenici različitih potreba i mogućnosti te im se omogućiti sudjelovanje tako da razvijaju svoje potencijale.

Kroz ovaj rad podržana je početna teza da je uspješna suradnja između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika značajna za poboljšanje kvalitete odgoja i obrazovanja škole te potiče razvoj učenika, njihovo medijsko i informacijsko opismenjavanje i stvaranje inkluzivne kulture škole. Osnovna škola Trnsko nudi širok i šarolik spektar aktivnosti i projekata nastalih u suradnji školske knjižničarke i odgojno-obrazovnih djelatnika. Surađuje se na promicanju i razvoju čitalačkih navika, digitalne i medijske pismenosti, kreativnog pisanja, kulturnog obogaćivanja kroz obilježavanje raznih obljetnica, medijskoj kulturi i sigurnosti na internetu. Osim toga, projekti obuhvaćaju i suradnju na školskom listu Trnu i edukaciji učitelja.

Ovaj rad pokazuje da suradnja između školske knjižničarke i odgojno-obrazovnih djelatnika Osnovne škole Trnsko iznimno pozitivno utječe na kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa u školi kroz jačanje međuljudskih odnosa između djelatnika, otvaranje novih vidika u zajedničkom radu i niza pozitivnih utjecaja na učenike. Ključni čimbenici koji potiču suradnju ispitanika su određene karakterne osobine suradnika, međusobna komplementarnost, osjećaj povjerenja i sigurnosti u svoje suradnike te zajednički ciljevi. S druge strane, čimbenici koji za njih kočuju suradnju su zatvorenost, hladnoća i nezainteresiranost suradnika, manjak angažmana i usredotočenost na isključivo vlastitu korist sudjelovanja u nekom projektu. Za uspješnu suradnju važne su iskrenost, otvorena komunikacija, razumijevanje, zajednički ciljevi, stručnost i profesionalnost suradnika. Konkretnim aktivnostima koje školska knjižničarka i odgojno-obrazovni djelatnici škole provode pozitivno se utječe na učenike u području razvoja čitanja i pisanja, medijske i digitalne pismenosti, motivacije za učenjem, timskog rada, kritičkog razmišljanja, napretka u učenju i jačana samopouzdanja. Pritom se u aktivnosti uz

određene prilagodbe uključuju učenici s teškoćama i u nešto manjoj mjeri daroviti učenici, čime se može zaključiti kako suradnja može doprinijeti stvaranju inkluzivne kulture škole.

Ograničenja i mogući izazovi ovog istraživanja uključuju specifičan kontekst Osnovne škole Trnsko, što može utjecati na generalizaciju drugih škola. Važno je uzeti u obzir da je svaka škola posebna i drugačija, što ovisi o njenom regionalnom i lokalnom kontekstu. Prilikom individualnih razgovora s djelatnicima, postavlja se pitanje iskrenosti i subjektivnosti u davanju odgovora. Postoji mogućnost da će sudionici izbjegavati biti u potpunosti iskreni zbog straha od negativnih posljedica i zbog želje da se škola predstavi u idealnom svjetlu. Osim toga, svaki ispitanik je individualna osoba koja istu situaciju tumači na svoj, subjektivan način, uvjetovan vlastitim stavovima, mišljenjima i iskustvima. Ipak, ovaj rad može poslužiti kao polazišna točka i okvir budućim istraživanjima suradnje školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika, ali kao i primjer i motivacija drugim školama da unaprijede suradnju unutar svoje ustanove.

Literatura

1. Aparac-Jelušić, T. (2019). Novi pristupi didaktici i uloga školskog knjižničara u obrazovnom procesu. *Organizacija znanja*, 24(1–2), 1–12. Preuzeto 16.04.2024. s <https://doi.org/10.3359/oz1924002>
2. Branch, J. (2004). A teacher-librarian finally understands the joys and pitfalls of collaboration. *A Journal of the Canadian Association for School Libraries*, 25(2), 23–35. Preuzeto 19.05.2024. s <https://journal.canadianschoollibraries.ca/wp-content/uploads/2017/04/SLiCv25n2.pdf>
3. Devčić, S. (2016a). *Glasno čitanje – vježba i užitak*. Preuzeto 30.04.2024. s <https://old.skolskiportal.hr/clanak/4174-glasno-citanje-vjezba-i-uzitak/>
4. Devčić, S. (2016b). *Čitanje potiče kreativnost*. Preuzeto 30.04.2024. s <https://old.skolskiportal.hr/clanak/4662-video-citanje-potice-kreativnost/>
5. Devčić, S. i Manin, B. (2020). *Timski rad na unapređivanju digitalne pismenosti učenika*. Preuzeto 30.04.2024. s <https://www.skolskiportal.hr/sadržaj/iz-skolskog-svijeta/timski-rad-knjiznicara-i-pedagoga-na-unapredivanju-digitalne-pismenosti-ucenika/>
6. Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, NN 63/2008-2129 (2008). Preuzeto 03.04.2024. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html
7. Grašić Kvesić, T., Čurlić, A., i Rašeta, T. (2019). Inkluzivne knjižnične usluge u mreži Knjižnice Tina Ujevića i Knjižnice Novi Zagreb: primjeri dobre prakse. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 62(1), 269–283. Preuzeto 20.04.2024. s <https://hrcak.srce.hr/226740>
8. Hara, N., Solomon, P., Kim, S., i Sonnenwald, D. H. (2003). An emerging view of scientific collaboration: Scientists' perspectives on collaboration and factors that impact collaboration. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 54(10), 952–965. Preuzeto 02.05.2024. s <https://doi.org/10.1002/asi.10291>
9. Hogue, T. (1994). *Community-based collaboration: community wellness multiplied*. Oregon Center for Community Leadership, Oregon State University
10. Holmes, A. i Tobin, E. (2004). Motivation through collaboration at St. George's School of Montreal. *A Journal of the Canadian Association for School Libraries*, 25(2), 40–44. Preuzeto 19.05.2024. s <https://journal.canadianschoollibraries.ca/wp-content/uploads/2017/04/SLiCv25n2.pdf>

11. IFLA (2015.). *IFLA School library guidelines*. Preuzeto 04.04.2024. s <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf>
12. IFLA/UNESCO School Library Manifesto: The school library in teaching and learning for all. (1999.). Preuzeto 14.04.2024. s <https://www.ifla.org/publications/ifla-unesco-school-library-manifesto-1999/>
13. IFLA. (2005). *Smjernice za građu laganu za čitanje*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
14. Karamatić Brčić, M. (2011). Svrha i cilj inkluzivnog obrazovanja. *Acta Iadertina*, 8(1), 39-41. Preuzeto 30.03.2024. s <https://hrcak.srce.hr/190090>
15. Lance, K. C., Rodney, M. i Hamilton-Pennell, C. (2000). *How school library media specialists help kids achieve standards: The second Colorado study*. Denver, Colorado: Library Research Service.
16. Lindsay, K. (2004) Teacher/teacher-librarian collaboration - A review of the literature. *A Journal of the Canadian Association for School Libraries*, 25(2), 8–21. Preuzeto 19.05.2024. s <https://journal.canadianschoollibraries.ca/wp-content/uploads/2017/04/SLiCv25n2.pdf>
17. Lin, Y., i Beyerlein, M. M. (2006). Communities of practice: A critical perspective on collaboration. U M. M. Beyerlein i S. T. Beyerlein (ur.), *Advances in interdisciplinary studies of work teams* (Sv. 12, str. 53–79). Emerald (MCB UP). Preuzeto 08.04.2024. s [https://doi.org/10.1016/S1572-0977\(06\)12003-8](https://doi.org/10.1016/S1572-0977(06)12003-8)
18. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2023). *Standard za školske knjižnice*. Preuzeto 14.04.2024. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html
19. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. (2015). *Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju*. Preuzeto 20.04.2024. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_03_24_510.html
20. Mikačević, B., Vjeruška, Š. (2021). *Programs and services for children with special needs*. Preuzeto 21.04.2024. s <https://www.ifla.org/news/programs-and-services-for-children-with-special-needs/>
21. Montiel-Overall, P. (2005). Toward a theory of collaboration for teachers and librarians. *School Library Media Research*, 8, 1–36. Preuzeto 22.04.2024. s <https://eric.ed.gov/?id=EJ965627>

22. Montiel-Overall, P. (2008). Teacher and librarian collaboration: A qualitative study. *Library Information Science Research*, 30(2), 145–155. Preuzeto 15.04.2024. s <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2007.06.008>
23. *Naša vizija*. (bez dat.). Udruga za promicanje inkluzije. Preuzeto 21.04.2024. s <https://inkluzija.hr/>
24. Novalić, F., Azizović, E., Selimović, F., i Saračević, M. (2021). The importance of implementing a multimedia application created according to the ADDIE instructional design model in writing and reading the letters of the alphabet. *Croatian Journal of Education = Hrvatski Časopis Za Odgoj i Obrazovanje*, 23(1). Preuzeto 07.04.2024. s <https://doi.org/10.15516/cje.v23i1.3888>
25. Osnovna škola Trnsko. (2023). *Školski kurikulum Osnovne škole Trnsko za školsku godinu 2023./2024*. Preuzeto 02.05.2024. s http://os-trnsko-zg.skole.hr/upload/os-trnsko-zg/images/static3/815/attachment/21_OS_Trnsko_Zagreb_Kurikulum_2023.pdf
26. Petrović, J. (bez dat.). *O školi*. Osnovna škola Trnsko. Preuzeto 05.05.2024. s http://os-trnsko-zg.skole.hr/o_skoli
27. Pham, H. T., i Tanner, K. (2015). Collaboration between academics and library staff: A structurationist perspective. *Australian Academic & Research Libraries*, 46(1), 2–18. Preuzeto 01.04.2024. s <https://doi.org/10.1080/00048623.2014.989661>
28. Rakonić Leskovar, I. (2018). Školski knjižničar u inkluzivnom obrazovanju. *Knjižničarstvo*, 22(1-2), 29–44. Preuzeto 21.04.2024. s <https://hrcak.srce.hr/239615>
29. Siemens, G., 2002. *Instructional design in elearning*. Online teaching and learning. Preuzeto 02.4.2024. s <https://eddl.tru.ca/wp-content/uploads/2018/12/instructional-design-in-e-learning-Siemens.pdf>
30. Stjepanović, D. i Devčić, S. (2021). *Razvoj čitalačke pismenosti i motivacije nakon provedenog istraživanja*. Školski portal. Preuzeto 30.04.2024. s <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/ucitelji-stvaraju/razvoj-citalacke-pismenosti-i-motivacije-nakon-provedenog-istrazivanja/>
31. Stjepanović, D. i Devčić, S. (2022). *Stajalište učenika o njihovom uspjehu na nastavi hrvatskog jezika*. Školski portal. Preuzeto 30.04.2024. s <https://www.skolskiportal.hr/uncategorized/stajaliste-ucenika-o-njihovu-uspjehu-na-nastavi-hrvatskog-jezika/>
32. Stjepanović, D., Devčić, S. i Vuković, K. (2021). *Projektna nastava u suradnji učiteljica i knjižničarke*. Školski portal. Preuzeto 30.04.2024. s

<https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/iz-skolskog-svijeta/projektna-nastava-u-suradnji-uciteljica-i-knjiznicarke/>

33. UNICEF. (1989). *Konvencija o pravima djeteta*. Preuzeto 10.04.2024. s <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta>
34. Vican, D. (2013). Inkluzivna kultura osnovnih škola u Hrvatskoj s gledišta učenika. *Život i škola*, 59(30), 17–36. Preuzeto 22.04.2024. s <https://hrcak.srce.hr/131845>
35. Visković, I. (2016). Project-based learning - Area of improving the quality of school. *Školski vjesnik*, 65(Tematski broj), 381–391. Preuzeto 10.04.2024. s <https://hrcak.srce.hr/160230>
36. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi NN 87/2008. (2024). Preuzeto 10.04.2024. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_87_2789.html

Suradnički odnosi školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika

Sažetak

U suvremenom dobu školski knjižničar, osim uloge u odgoju i obrazovanju, značaju ulogu ima u medijskom i digitalnom opismenjavanju, poticanju čitanja te kulturnoj i javnoj djelatnosti. Kao stručni suradnik u školi, on pruža podršku nastavnicima te kod učenika potiče razvoj kreativnosti, kritičkog mišljenja i istraživačkih vještina. Školski pedagog, zajedno s knjižničarom i ostalim odgojno-obrazovnim djelatnicima škole, nastoji pružiti učenicima podršku u njihovom odgoju i obrazovanju, s ciljem razvoja pozitivnih crta ličnosti i ostvarenjem potencijala svakog učenika, uzimajući u obzir njegove individualne mogućnosti i interese. Ovaj će se rad osvrnuti na ulogu školskog knjižničara u odgoju i obrazovanju, odnose između njega i odgojno-obrazovnih djelatnika i oblike suradnje koje ostvaruju. Kao primjer dobre prakse, predstaviti će se suradnja između školskog knjižničara i odgojno-obrazovnih djelatnika u Osnovnoj školi Trnsko. Sa školskom knjižničarkom, pedagoginjom i učiteljicom hrvatskog jezika bit će provedeni intervjui čija će se pitanja odnositi na dinamiku i oblike postojeće suradnje, planiranje i provođenje aktivnosti, prednosti i izazove suradnje te ideje za unaprjeđenje suradnje s ciljem povećanja stupnja inkluzivnosti.

Ključne riječi: suradnja, školski knjižničar, odgojno-obrazovni djelatnici, učitelj, pedagog

Collaborative relations between the school librarian and educational staff

Summary

In the modern era, the school librarian plays a significant role not only in education and upbringing but also in media and digital literacy, promotion of reading, and cultural and public activities. As an educational specialist in the school, the librarian supports teachers and encourages the development of creativity, critical thinking, and research skills among students. The school counsellor, along with the librarian and other educational staff, strives to provide students with support in their education and upbringing, aiming to develop positive personality traits and fulfill each student's potential, considering their individual abilities and interests. This paper will examine the role of the school librarian in education and upbringing, the relationships between the librarian and educational staff, and the forms of collaboration they achieve. The collaboration between the school librarian and educational staff at Elementary school Trnsko will be presented as an example of good practice. Interviews will be conducted with the school librarian, school counsellor, and Croatian language teacher, focusing on the dynamics and forms of existing collaboration, the planning and implementation of activities, the advantages and challenges of collaboration, and ideas for improving collaboration with the aim of increasing the level of inclusiveness.

Key words: collaboration, school librarian, educational staff, teacher, school counsellor